Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 205 (14225) | 1973 оной августын 31, пятница | Сэн 2 мүнгэн

УРГАСА ХУРЯАЛГЫНГАА ТЕХНИЛЫЕ ҺААДГҮЙГӨӨР ХҮДЭЛГЭЭ

ЭХИ ТАТАГШАДЫНЬ— ЗАЛУУШУУЛ

НАРҺАТА-ТОЛГОЙ. Хаишаашье хара — таряан далай, бүhэсөө ургаhан аад, жэгдэ бэшээр эдеэшэhэн, шарьягар томо хоолостой шэмэсын поли hулахан hэбшээндэ миралзан долгилжо, захагүй мэтэ нэмжынэ. Улам саашань шартэхэдэ оройгооро нарhан модотой хадын ...алаандахи таряалан соо ...рин улаан шэрэтэй адар томо талын онгосонуудай хойно-хойноhоо hубарилдан, аалиханаар саашалжа ябахань элихэнээр харагдана. Дүтэлэн хүрэжэ ерэхэдэмнай, «СК-4» түхэлэй зургаан комбайн шаргал шэниисэ урматайханаар сабшажа, бүдүүн баалнуудые захагүй hубарюулна. Таряанай баян ургаса хадажа ябаhан комбайнер хүбүүдэй нюур шарай баярай ошоор бадаржа, комбайнайнгаа хүсэтэ мотоорой хүнхинөөн доро штурвальщигуудтайгаа юуншьеб тухай hүүхирэлдэн хөөрэлдэнэ. Хараха янзада эдэнэр түрүүшынгээ жэл ажаллажа байна гэхээр бэшэ, яhала дүршэhэн мэтэ, комбайнуудаа шадамараар жолоодоно.

— Эндэ хүдэлмэрилжэ байhан хүбүүдэй диилэнхинь нёдондо таряа хуряалгын үедэ штурвальщигаар ажаллаhан юм. Тиимэhээ мүнөө түрүүшынхиеэ комбайн дагжа абаад жолоодожо байна гээшэ. Залуу механизаторнуудаа иигэжэ харюусалгата ажалда хабаадуулаагүй hаа, таряа хуряалгада хүдэлмэрилхэ хүмнайшье олдохонь бэрхээтэй болонхой, — гэжэ «Улаан Оронго» колхозой түрүүлэгшэ Ц.-Д. Галсанов хэлэхэ мүртөө саашань иигэжэ нэмэбэ. — Мүнөө сагта залуушуулдаа найдангүй байхамнай аргагүй. Бидэ энэ бригадын комбайнер хүбүүдтэ таряа хуряалгын эхи татахыень даалгаа hэмди. Түрүүшынгээ үдэрhөө хойшо яhала урагшатайгаар ажаллажа байна, — гээ hэн.

Нээрээшье энэ бригада комсомол-залуушуулай гэжэ алдаршанхай. Эндэ таряа хадажа ябаhан комбайнернууд Цырен Дашиев, Валерий Батуев, Жамьян Цыденов, Катипон Цыремпилов, Бимба-Доржо Бадмаев, Валерий Доржиев болон штурвальщигуудынь бултадаа залуушуул юм.

Дурсагдагша колхозой энэ бригада хабартаа 1980 гектарта шэниисэ, 167 гектарта обёос, 21 гектарта ешмээн, 165 гектарта зелёнко тариhан юм. Тиигэжэ гектар бүриhөө 11,7 центнер шэниисэ, 11 центнер обёос, 12 центнер ешмээн хуряажа абаха түсэб хараалhан байна. Теэд мүнөө эндэхи ороохо таряанайнь ургаса урда жэлэйхиhээ яhала hайнаар, үндэрөөршье ургажа, механизатор, комбайнернуудай урма зоригыень бадаруулна.

— Мүнөө жэлдэ таряамнай hайнаар ургабашье, жэгдэ бэшээр эдеэшэжэ байна. Һүүлэй үедэ ороhон бороо аргагүй hаад ушаруулна. Иигээд лэ наратай сэлмэг үдэрнүүдэй тогтоходо, таряагаа хоёр халаанда сабшажа унагаахаар хэлсээбди. Тэрэгүй hаа, урдань гарахамнай бэрхэтэй, — гээд комбайнер хүбүүн Бимба-Доржо Бадмаев тон зүбөөр тобшолно.

Энэ нүхэрнай Валерий Батуевтай хамта эгээн түрүүлэн таряа хадажа, алтан намарай баян хэшэг хуряалгын эхи татаhан намтартай. Тэрэ гэhэнhээ хойшо мүнөө дүрбэдэхи үдэрөө хүдэлмэрилжэ байна.

Тус бригадын комбайнернууд шэниисэеэ хоёр-хоёроороо бүлэг болон хубааараад сабшажа унагаана. Һүүлэй дүнгөөр залуу хүбүүд бүхыдөө 300 шахуу гектарай таряа хадаад байна.

— Комбайнер бүхэн үдэртэ 14 гектарай таряа унагааха нормотой юм. Тиин бидэ үдэртэ 20 гектар сабшахаар социалис уялга абаа hэмди. Түрүүшынгээ үдэр комбайнуудаа тааруулан hамшажа даабаряа үлүүлээтүйбди. Мүнөө одоошье түргэн ябадалда орогдоо. Үдэрэйнгөө нормо жэнэшэдгүй дүүргэжэ, заримдаа үлүүлнэшьебди. Эрьежэ унаhан таряан дайралданагүй, сабшахадашье амар даа, — гэжэ комбайнер Жамьян Цыденов хөөрэнэ.

Ороохо таряагаа түргэн болзорто, hайн шанартайгаар гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряахын тула колхозой бригаданuудта социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэнхэй, онсо шалгарагшадыень урмашуулха гуримууд яhала зохидоор зохёогдоо. Жэшээлбэл, комбайнер бүхэн хуряалгын үедэ бүхыдөө 250 гектарай таряа сабшабал, 150 түхэригэй мүнгэн шанда хүртэхэ байна. Тиихэдэ үдэр бүри даабаряа үлүүлэн дүүргэгшэдтэ 5—5 хоногой дүнгөөр нэмэлтэ түлбэри үгтэжэ, дамжуулгын улаан тугхануд барюулагдаха юм. Мүн иимэрхүү урмашуулга таряа сохигшодто, намарай паар хахалагшадта баhал зохёогдонхой. Иигэжэ эрхимлэгшэдые урмашуулхада ажалай бүтээсэ горитойхоноор дээшэлхэ хараатай.

— Түрүүшын хоёр үдэрэй туршада хадагдаhан таряан яhала хатажа байна. Үглөөдэрhөө баалнуудые суглуулжа, сохихо комбайнуудаа ябуулжа захалхамнай. Мүнөө жэл таряанайнгаа жэгдэ бэшээр эдеэшэhэн тула гол түлэб амяарлан хуряахаар шиидэнхэйбди. Тэрэгүйдэ аргагүй бшуу, — гэжэ нэгэдэхи отделениин эрхилэгшэ Бальжу Цынгунов мэдүүлээ бэлэй.

Комбайнууд хойно-хойноhоо hубариhан зандаа, hулахан hэбшээндэ миралзан долгилжо байhан шэниисэ хурса хажуураараа нэгэ жэгдэхэнээр сабшажа унагаана. Тэрэниие жолоодожо ябаhан комбайнер хүбүүдшье хүхюутэйнүүд, халюуран нэмжыhэн таряалантаа түргэнөөр хуряахын түлөө шармайн оролдожо ажаллана. Иигээд лэ Нарhата-Толгойн поли дээрэ адар томо талын онгосонууд улам олошоржо, кузоваараа дүүрэтэр түрүүшын шаргал шэниисэ ашаhан автомашинануудай хүнхинөөн энэ талые баhал суурятуулжа захалхань даа.

Вл. ЖИГЖИТОВ,
манай тусхай корреспондент.

Улаан-Үдын аймаг.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: комбайнер Ж. Цыденов. Нарhата-Толгойн таряалан дээрэ. Комбайнер Ц. Дашиев штурвальщик Ч. Тулбуреев хоёр.
П. ГОМБОЖАПОВАЙ фото.

ОРОНОЙ ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭ

Ороной зүүн районуудтахи ургаса хуряалгын хүдэлмэри үдэр бүри үргэдэжэ байна. Үнгэрэгшэ неделиин турша соо Хойто Казахстанай, Сибириин колхозууд, совхозуудта хуряалгын эршэ улам түргэдөө.

СССР-эй ЦСУ-гай августын 27-ной мэдээнэй ёhоор, орон дотор 81315 мянган гектарай ороохото, ороохото-бобово ургамалнууд (кукурузагүйгөөр) хадагдаад байба. Энэмнай — тарилгын талмайн гурбанай хоёр хуби болоно. Шэнэ ургасын таряан Эхэ ороной амбаарнуудта таhалгаряагүй тушаагдажа байна. 67641 мянган гектарай гэхэ гү, али хадагдаhан талмайн 83 процентын ороохо таряан сохигдожо абтаа.

Казахстанай механизаторнууд үнгэрэгшэ жэлэй хуряалгын графигhаа горитойгоор үлүү гараад ябана. Республика дотор 12516 мянган гектарай таряан хадагдаа. Гэхэ зуура, хэдэ хэдэн районуудай ажахынууд баалнуудые суглуулга унжагайруулна, таряа хадалга сохилго хоёрой хоорондо ехэ забhар гаргана.

7349 мянган гектарай кукуруза хуряагдаа. Энэмнай — тарилгын талмайн гурбанай нэгэ хубиhаа дээшэ болоно.

Энэ хүдэлмэри Сибириин, Алас-Дурнын ажахынуудта hайнаар эмхидхэгдээ. Жэшээлэн хэлэбэл, Новосибирскэ область дотор кукурузын 240 мянган гектар талмайhаа нёдондоной энэ үеынхиhөө хоёр дахин ехэ ургаса абтаба. Хойто-Кавказда, Поволжидо, Түбэй-Хара хүрьhэтэ ба бусад хэдэн областьнуудта кукурузань нёдондонойхиhоо удаанаар хуряагдажа байна.

8442 мянган гектарта намарай тарилга хэгдээд байна. Энэ хадаа түсэблэгдэhэн талмайн дүрбэнэй нэгэ шахуу болоно. Олохон колхозууд, совхозууд ороохото ургамалнуудые нёдондоной энэ үеынхиhөө hураггүй ехэ талмай дээрэ таринхай. Гэбэшье Баруун-Хойто, Волго-Вятска районуудай зарим областьнуудта намарай тарилга хэхэ hайн болзор үнгэржэ байна, тиин гэhээ зарим ажахынууд ехээр нобшорно.

Эртын паар баян ургасын үндэhэ hуури табидаг. Ерэхэ жэлэй тарилгада хэрэглэгдэхэ 11206 мянган гектар газар хахалагдаа. Хойто-Кавказай, Орловско, Белгородско, Тульска, Липецкэ ба бусад зарим областьнуудай ажахынууд газарай хүрьhэ элдүүрилхэ гол хүдэлмэрээ оройтуулжа байна.

Үнгэрэгшэ неделиин туршада энэ хүдэлмэриин эршэ олонхи нютагуудта түргэдхэгдөө. Олохон колхозууд, совхозууд ерэхэ жэлдэ тарилгын хэгдэхэ газарай хүрьhэ бэлдэлгые түргэдхэхын тула хахалалгын агрегадуудые бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглаха гэжэ оролдоно.

(ТАСС).

БОЛЗОРЬОО УРИД

РСФСР-эй промышленность шухала түхэлэй олонхи эдлэл хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргаха, худалдаха хэмжээнэй талаар 8 hарынгаа түсэбые болзорhоонь урид, августын 28-да дүүргээ.
(ТАСС).

...ЬЭ ТЭЖЭЭЛ ...ЭР ЗЭРГЭ ...ЭЛЭДХЭГДЭНЭБ?

Республикын статистическэ управлениин суглуулhан ...мэдээн дээрэhээ харахада, августын 27-ной мэдээ...ээр колхоз, совхозуудта бүхыдөө 183,2 мянга үлүү ...гектар сабшалангай ногоон унагаагдаа гэхэ гү, али ...сабшалангай **48 процентнь сабшагдаад байна** ...нёдондо энэ үедэ 255 мянган гектар сабшагдаад ...байгаа. Кабанскын, Түнхэнэй, Хэжэнгын, Захааминай, ...арайн аймагуудта бүхы сабшалангайнь 67—74 про...нтынь үбhэн унагаагданхай. Тиихэдэнь Хяагтын, Бар...ханай, Зэдын, Мухар-Шэбэрэй, Улаан-Үдын аймагууд ...сабшаха түсэбөө hаял 30—34 процентдэ хүргөө.

...hүүлэй наратай үдэрнүүдые hамбаашалан, олохон ...нууд **сабшаhан үбhэеэ түргэн хуряажа, hүрилжэ,** ...той тэжээл бэлэдхэбэ. Хэрбээ урда неделидэ сабшаг...ан үбhэнэй оройдоол 67 процентнь hүрилэгдэhэн бай..., мүнөө 81 процентнь хуряагдаа. Ахын, Сэлэнгын, ...жэнгын, Захааминай, Загарайн аймагуудта сабшалга ...хуряалга хоёрой хоорондо ехэ забhар гаргагданагүй. ...публика дотор бүхыдөө 1375 мянган центнер үбhэн ...гдөө гэхэ гү, али түсэб 27 процентдэ хүргэгдэбэ. ...нэй аймаг 94.584 центнер үбhэ hүрилжэ, түсэбөө ...процентдэ хүргөө. Захааминай аймаг — 135.613 цент... (түсэбөө 50 процент дүүргээ), Хэжэнгын аймаг — ...521 центнер (түсэбөө 42 процент) үбhэ хуряагаа. ...лэй неделидэ эдэ аймагуудай ажахынууд илангаяа ... үбhэ бэлэдхэжэ шадаа.

Үбhэ хуряалгаар, Яруунын, Зэдын, Хяагтын, Баргажанай, Улаан-Үдын аймагууд гээгдэжэ ябаhан зандаа. ...эдэ аймагуудай сабшалан уhанда абтаад, ехэнхи үбhэеэ ...республикаhаа газаа тээ бэлэдхэнэ.

Байгша ондо **сенаж ехэ дарагдаа.** Нёдондо иимэдэ 254 ...мянган центнер сенаж дарагдаhан байбал, мүнөө 369 мянган центнер тиимэ тэжээл бэлэдхэгдээ гэхэ гү, али ...түсэб 73 процент болоо. Загарайн, Захааминай, Яруу..., Хэжэнгын, Бэшүүрэй аймагууд сенаж дараха түсэ...бөө холо үлүүлэн дүүргээ. Хэрбээ нёдондо Яруунын ай...магта оройдоол 5900 центнер сенаж дарагдаhан байбал, мүнөө 25994 центнер дарагдаа.

Республика дотор бүхыдөө 287,6 мянган тонно сенаж ...дарагдаа гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиhөө 47 мян...ган тонноор бага дарагдаа. Тиигэбэшье Хяагтын, Загарайн, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Сэлэнгын, Захааминай ...аймагууд нёдондонойхидо орходоо силос ехээр дараа.

Витаминтай ногооной гурил татаха түсэб 50 процент ...дүүргэгдээ. Тиигэбэшье нёдондонойхиhоо нэгэ бага ехэ ...бэлэдхэхэ аад, 3695 центнер бэлэдхээ. Ногооной гурил ...татаха хүдэлмэри Түнхэнэй, Зэдын, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, Яруунын аймагуудта муу бэшээр эмхидхэгдэ...нэ. Баргажанай, Хяагтын, Хориин, Хурамхаанай аймагууд ...үбhэнэй гурил бэлэдхэхэ түсэбөө миил 17 — 22 про...центдэ хүргөө.

Үбhэ тэжээл бэлэдхэлгэ шиидхэхы үедөө ороо. Ногоо...ной хагдартар үлэhэн үе соо шадаал hаа, ехэ үбhэ тэжээл ...суглуулжа абахын тула колхоз, совхозуудай үбhэшэд ...улам эршэмтэйгээр хүдэлхэ ёhотой.

ТАРЯАН—АРАДАЙ БАЯЛИГ

ДЭМЫ ҺУУҺААР ДЭЭРЭЭ ОРТОО

Үнэхөөрөө, энэ жэлдэ сагай уларилай тон таарамжагүй муу байhанhaa боложо, Зэдын аймагай Борьёо талын ажахынуудта бэрхэтэйхэн байдал тохёолдонхой.

Хабартаа, зунай эхеэр хура бороо ороогүй, ороохо таряанайнь ургаса ган гасуурта дайрагдаа, удаань дороо гол газарайнь таряалан, сабшалангай ургаса үертэ абтажа хосороо. Мэнэ hаяхан эндэ айхабтар ехэ уhатай зурууд аадар томо мүндэртэйгөөр орожо, Борьёогой, «Октябрьский», «Заречный» совхозуудай нилээд ехэ таряае хабтайса хэбтүүлжэрхёо, хоолосуудыень зада сохижорхёо.

Иимэ орёо бэрхэтэй байдалай ушараад байхада, бүхы арга боломжоёо, хүн зонойнгоо, хамаг машина, техникынгээ хүсэ элсүүлэн эмхидхээд, эршэмтэй шангаар хүдэлөөл hаа, энэ тохёолдоhон бэрхэшээл амжалтатайгаар дабагдаха байна. Илангаяа мүнөө горитой таряанай мүндэртэ сохюулаад, зариманайнь үертэ абтаад байхада, үлэhэн ургасынгаа гонзогоршье хоолос гээнгүй, монсогоршье ороохо унагаангүй хурлажа абаха гээшэ эдэ ажахынуудай гол зорилгонь болоно.

Тиимэhээ нэн түрүүн бүхы комбайн, жаткануудые эрхим hайнаар заhабарилаад, бүтээсэ ехэтэйгээр, нэгэшье hаадгүйгөөр хүдэлгэхөөр болгохо хэрэгтэй. Хоёрдохёор, энэ жэлдэ ехэнхи таряанай үшөө ногоон зандаа, жэгдэ бэшээр эдеэшэжэ байhаниие хараада абажа, бултыень шахуу амяарлан хадаха, хуряаха шухала болоно. Энээнhээ уламжалан, комбайнаар хэхэ хүдэлмэри бүри ехэ болоо бшуу.

Теэд аймаг соогоо таряанай газараар ехэ гэжэ тоологдодог ажахынуудай нэгэн болохо Борьёогой совхозойхид ургаса хуряалгадаа хэр hайнаар бэлдээд, байгаалиин ушаруулhан бэрхэшээлые дабахаар хэр зэргэ эмхитэйгээр бэеэ зэhэжэ байна гээшэб?

Августын 24-нэй үдэр эндэ ябахадамнай, совхозой МТМ-гэй хашаа соо ехэл хүлгөөтэй, шууяатай байба. Хүдөө ажахын машинын механик П. А. Ахминеев заhабарилагдажа байhан комбайнуудай дундуур ехэл уруу дуруу алхална.

— Петр Андреевич, минии комбайнда аккумулятор үгы, электро-түхеэрэлгэншье хүү хуушаршоо. Харанхыгаар лэ ябаха болоно гүбди, — гээд нэгэ залуушаг механизатор урдаhаань угтана.

— Минии комбайнда ходовой ремень байхагүй, яаха хүмбиб? — гээд нүгөөдэнь альгаа дэлгээнэ.

— Нүхэд, запасной часть үгыл даа. Яахашье аргамгүй. «Сельхозтехникын» Улаан-Үдын нэгэдэлэй, Зэдын отделениинишье бааза, складта запчасть оройдоо үгы, — гээд механик урдаhаань тулана.

Һүүлдэ хөөрэлдэхэдэмнай, совхоздо таряа хуряалгада хүдэлхэ 43 комбайнайнь оройдоол хорёодынь бэлэн болоо нэрэтэй, бэшэндэнь аккумулятор, электро-түхеэрэлгэ, ходовой ремень гэхэ мэтэ комбайнай гол шухала деталь, частьнууд дутуу байба. Тэдэнэйнь хэзээ бэлэн болгогдохо мэдэгдэнэгүй.

Заhабарилагдаhан нэрэтэй аад, таряа сабшаха түхеэрэлгынь холбогдоогүй байhан комбайнууд олон. Айл бүхэнэй газаагуур подборщигууд хэвтэнэ. Тэдэнэйнь эбдэрхэй, бүтэниинь мэдэгдэнэгүй. Олонхи агрегадуудайнь нүхэ hүбые шэглэхэ, бүтүүлхэ талаар юуншье хэгдээгүй. Тэрээндэ хэрэгтэй мэшээг, брезент гэхэ мэтэ дутана.

— Би хүдөө ажахын машинын механигаар оройдоол хахад hара хүдэлжэ байнаб. Урда тээнь ажаллаhан В. С. Токарев ондоо ажахыда хүдэлхэеэ ошоо. Хэрбээ комбайнда хэрэгтэй запасной частиин урид хүсэд хүрэхөөр захигдаhан, бэлдэгдэhэн байгаа hаань, иимэ юумэн болохогүй hэн. Тиигээдшье комбайнуудай заhабарилгые даншье хожомдожо эхилээбди. Оройдоол арбаад хоногой урда тээл комбайнернууд ондоо ажалhаа сүлөөлэгдэжэ, агрегадуудаа заhабарилжа эхилээ, — гэжэ нүхэр Ахминеев хэлэнэ.

Ургасын түлөө бүхы hанаа сэдьхэлээ табижа ябадаг, жэл бүри ехэшье таряа хуряадаг түрүү комбайнернууд С. Бадмаев, Н. Гармажапов, А. Метелкин гэгшэд өөhэд өөhэдынгөө комбайниие үни хада заhабарилаад, үглөө мүнөөшье таряа хадажа эхилхээр бэлэн болгонхой.

— Комбайнернуудайнгаа хуу иимэ дүршэлтэй бэрхэ хүнүүд байгаа hаань, ургаса хуряалгадаа үни бэлэн болоод байха hэмди. Теэд комбайнернууд дутана. Мүнөөшье эзэдтэй болоогүй комбайнууд бии. Олонхи комбайнернуудынай автомашинада, тракторта хүдэлнэ. Тэдэниие заhабарилгада табихын тула трактор, автомашиные байлгаха баатай бологдоно. Юрэдөө, байгаалиин бэрхэшээл ушаруулхын хажуугаар комбайнуудынай заhабарилагдаагүй, тэдэндэ хэрэгтэй запасной частьнууд дутажа, ехэ гасалан болоно, — гэжэ совхозой главна агроном И. П. Зайцев хэлэнэ.

— Таряанай мүндэртэ сохюулаад байхада, саада тээнь хуряажа абаха хэр ехэ ургаса бииб? — гээд асуухада, тэрэ иигэжэ харюусана:

— Бүхыдөө 5 мянга шахуу гектар таряан хуряагдаха ёhотой. Тэрэнээ хүү шахуу амяарлан хадаха, хуряаха болонобди. Мүндэртэ сохюулhан таряагаашье мэнэ гэhээр хадажа, сабшажа силос дараха гү, али миил үбhэн болгожо абаха байгаабди. Теэд комбайнуудынай бэлэн болоогүй. Удахагүй таряа хадажа захалха болохонь. Яаха хээхэ зонбибди, мэдэхэеэ болёобди.

Таряанда ороhон түрүүшын үдэрhөө бүхы комбайн, жаткануудаа бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлгөөд, хуряалгын бүхы хүдэлмэриие бодомжотой зүбөөр эмхидхэжэ шадаа hаа, Борьёогой совхоз бүхы таряагаа 12—15 хүдэлмэриин үдэр соо сүм хуряажа абаха аргатай. Харин мүнөө таряанда орохо хаhын тулажа ерэшоод байхада, бүхы комбайнуудайнгаа хахадыеншье бэлэн болгоогүй байхадаа, ургасаяа богони болзорто хуряажа абахань бэрхэтэй. Иигээд ерэхэдээ, таряа хуряалгань баhал урдынхидал 25—30 хоногто үргэлжэлжэ, унжагайрха, олохон мянган центнер таряаниинь гээлтэдэ орохо аюулда хүрэхэнь холо бэшэ. Юуб гэхэдэ, манай эндэхи эрхэ байдалда эдеэшэhэн таряае хаhа сагтань хуряажа абангүй, хуряалгын хүдэлмэриие арбаншье хоногоор удааруулбал, гектар бүриhөө 3—4 хүрэтэр центнер ороохон гээгдэдэг.

Мүн энэ совхоз хуряалгын агрегадуудай ажалые ямараар эмхидхэхэб, комбайнуудhaa таряа зөөлгые яажа hаадгүйгөөр ябуулхаб, hолоомо суглуулга, намарай паар хахалалгые яажа эмхидхэхэб гэжэ үшөө бодомжолоогүй, ямаршье түсэб табяагүй байха юм.

Ургаса муу, таряан мүндэртэ сохюулаа гээд, уруу дуруу боложо, урма зоригоо мохохо бэшэ, харин ургаhан таряанайнгаа гонзогоршье хоолос гээнгүй, монсогоршье ороохо үлөөнгүй хуряажа абахын түлөө бүхы шадалаараа тэмсэхэhээ ондоо аргагүй. Бүхы арга боломжоёо хэрэглэжэ, үхэр малаа, дүшөөд мянган хонидоо тэжээлээр хангаха, ерэхэ жэлэй тарилгын үрэhэ хүрэнгэ хаажа абаха хэрэгтэй ха юм. Тиимэhээ совхозой хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд таряа хуряалгын машина техникые дары түргэн заhабарилжа дүүргэхын тула бүхы хэмжээ абаха бэзэ гэжэ hанагдана.

М. НАМЖИЛОВ,
манай тусхай корр.

ТҮРҮҮ ХОНИШОДОЙ ДҮРШЭЛЫЕ БҮГЭДЫН ШАДАБАРИ БОЛГОЁ

ҮНИ УДААН НОБШОРОЛТОГҮЙ

Гол һалбаринуудай нэгэн болохо хони үсхэбэрилгэеэ улам хүгжөөхын тула һүүлэй жэлнүүдтэ республикымнай колхоз, совхозуудта хонидые искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэри улам үргэнөөр ябуулагдадаг болоо. Энээнэй ашаар ашаг шэмэ ехэтэй, нютагай эрхэ байдалда тааранги забайкальска үүлтэрэй хонин бии болгогдоо бэлэй.

Ябажа байгаа табан жэлэй эсэстэ республикымнай ажахынууд бухыдөө 7 мянган тонно нооһо, 30 мянган тонно хонинной тарган мяха абаха түсэбтэй юм. Тиин энэ зорилгоёо сүм бэелүүлхын тула нэн түрүүлэн хонидоо искусственна аргаар үрэжүүлһэнэй ашаар бүри олошоруулжа, үүлтэрыень улам һайжаруулан, ашаг шэмыень эрид дээшэлүүлхэ зэргэтэй. Тэрэгүй һаа, хараалһан зорилгоёо саг соонь дүүргэхэ гээшэ тон бэрхэтэй байха бшуу.

Нёдондо аймагуудай колхоз, совхозууд бухыдөө 715 мянган эхэ хони искусственна аргаар үрэжүүлхэ түсэбтэй байһан юм. Теэд энэ түсэбынь 94,9 процент дүүргэгдээ һэн.

Үнгэрэгшэ жэлэй намар хонидоо түргэн болзорто үрэжүүлхын тула республикымнай аймагуудта малай үүлтэр һайжаруулха 9 предприяти байгуулагдажа, колхоз, совхозуудта хони үрэжүүлгын 683 пункт эмхидхэгдээ бэлэй. Энээнһээ гадна ажахынуудта 10 филиал байгуулагдажа, хони үрэжүүлхэ пунктнуудые таһалгаряагүй хангажа байгаа.

Нёдондо жэлэй дүнгүүдые согсолон харахада, Зэдын аймагай колхоз, совхозуудта энэ хүдэлмэри урагшатайгаар ябуулагдаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Тиигэжэ дурсагдагша аймагта 134.898 хонин үрэжүүлэгдэһэн байна. Хонидоо түргэн болзорто олоор үрэжүүлхын тула эндэхи хонишод, мэргэжэлтэд нэн түрүүлэн томодхогдоһон пунктнуудые олоор бариһан, хэрэгтэй түхеэрэлгэ, хэрэгсэлнүүдээр хүсэд хангаһан юм. Эдэ бүхы бэлэдхэлэй хүдэлмэри эмхитэйгээр ябуулһан Зэдын аймагта 150 пункт байгуулагдажа, техник-үрэжүүлэгшэдээр гол түлэб ахалагша хонишодынь томилогдоһон байна.

Энэ аймагай үүлтэртэ малай предприяти (начальнигынь С. Ч. Раднаев) гансашье харьяата ажахынуудаа хангаа бэшэ, мүн хүршэ болохо Захааминай аймагай колхоз, совхозуудай пунктнуудта таһалгаряагүй туһаламжа үзүүлжэ, тэндэ 14.986 эхэ хони үрэжүүлһэн юм.

Тэрэшэлэн энэ хүдэлмэри Бэшүүрэй аймагай ажахынуудта эмхитэйгээр үнгэргэгдөө бэлэй. Тиигэжэ тус аймаг хони үрэжүүлхэ түсэбөө үлүүлэн дүүргэһэн юм. Хараалһан зорилгоёо сүм бэелүүлхын тула зарим ажахынуудай мэргэжэлтэд холын отарануудта һайн үүлтэрэй хусануудые абаашажа, үрэһыень тэрэ доронь абажа, хонидоо үрэжүүлдэг байгаа.

Гэхэтэй хамта зарим ажахынуудта энэ харюусалгата кампани тон эмхигүйгээр, ёһын тэдысэ үнгэргэгдэһэн байна. Жэшээлбэл, Улаан-Үдын аймагай «Авангард», «Искра», «Советская Россия» колхозууд хараалагдаһан даабаряа дүүргээгүй. Тиихэдэ Загарайн аймагай Оноходйн совхоздо баһал муугаар эмхидхэгдэжэ, ёһын тэдысэ үнгэргэгдэһэн гэхэ гү, али 11 пунктын 8-ниинь хүдэлһэн байна. Мүн Мухар-Шэбэрэй аймагай ажахынууд нёдондо хони үрэжүүлхэдэ анхаралаа хандуулаагүй, урзанданайхиһаа 20 мянган хони үсөөн үрэжүүлээ. Ушарынь гэхэдэ, энэ аймаг зэдынхидэй жэшээгээр хонидоо орой үрэжүүлхээр шиидэбэшье, мүртэй бэлэдхэл хээгүй, эхэ хонидынь таргалаагүй байшоо. Энээнһээ боложо хони үрэжүүлгэнь үни удаан саг соо үргэлжэлһэн байха юм. Хоёрдохёор, ажахынуудайнь мэргэжэлтэдэй хусануудаа эхэ хонидой отарануудта эртээнһээ хубаажа үгэһэниинь хонишодынь «амяарлан адуулха аргагүйбди» гэһэн шалтаг урдаа барижа, эхэ хонидтойгоо ниилүүлээ юм. Тиигэжэ олохон отарануудта хусануудынь һүла табигдажа, искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэринь ёһоор ябуулагдаагүй үнгэршөө.

Байгша ондо заншал болоһон энэ дутагдалаа дахин дабтахагүйн тула республикымнай үүлтэртэ малай предприятинуудта бэлэдхэлэй хүдэлмэри горитойхоноор ябуулагдажа байна. Харин колхоз, совхозуудай хонишод, мэргэжэлтэд пунктнуудаа заһабарилжа, эхэ хонидоо һайн бэлшээридэ адуулан хүшэлүүлнэ. Юуб гэхэдэ, тарган хонид хэзээдэшье түргөөр, олоороо ототой болодог шуу.

Ерэхэ жэлдэ олон хурьга абажа түлжүүлхын, мүн хонидойнгоо үүлтэрыень һайжаруулхын тула үүлтэртэ малай предприятиин мэргэжэлтэд үрэһэ абадаг хусануудайнгаа ашаг шэмые наринаар шалгажа, зоотехническэ эрилтэдэ хүрэхэгүй хусануудыень голодоһондо гаргажа тушааха зэргэтэй. Мүн иимэрхүү хүдэлмэри колхоз, совхозуудай мэргэжэлтэд үргэнөөр ябуулжа, ототой хонидые бэдэрхэ, хусануудаа үшөө дахин һайса шалгаха, таргалуулха ёһотой. Хоёрдохёор, техник-үрэжүүлэгшэдэйнгээ мэргэжэл шадабариие дээшэлүүлхын тула тусхай курсануудые эмхидхэхэ зэргэтэй. Эдэ бүхы хүдэлмэри саг соонь ябуулбал, хони үрэжүүлхэ харюусалгата хаһая зоотехническэ заабариин ёһоор үнгэргэжэ, ерэхэ жэлдэ горитойхон амжалта туйлаха байнабди.

И. БОЧКАРЕВ,
республикын үүлтэртэ малай предприятиин ахалагша зоотехник.

ТОМОДХОГДОҺОН ПУНКТДА

Тээмэндэ боложо үнгэрһэн заншалта зүблөөн дээрэ Бэшүүрэй аймагай колхоз, совхозуудай хонишод үбэлжэлгэдөө эмхитэй һайнаар бэлдэжэ, хонидоо искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэреэ түргэн болзорто эрхим шанартайгаар үнгэргэжэ, ерэхэ жэлдэ бухыдөө 50 мянган хурьга абажа түлжүүлхээр хараалһан байна. Тиин мүнөө аймагай ажахынуудта хонидые үрэжүүлхэ ээлжээтэ халуун хаһа хаа хаанагүй эхилбэ. Жэшээлбэл, «Дружба» колхозой түрүү хонишод Лубсан Юмов, Тарба Санжиев, Самбу Санжалов гэгшэдэй даадаг эхэ хонидой отарануудта энэ хүдэлмэри түлэг дундаа ябуулагдажа оайна.

Ажахынгаа 16 бригадануудай дундаһаа онсо шалгарһан эдэ хонишод байгша ондо хони үрэжүүлгэеэ Зэдын хонишодой жэшээгээр, шэнэ аргаар үнгэргэхэ гэлсэжэ, пунктаа томодхоһон юм. Тиин эдэнэрэй оролдолгоор томодхогдоһон Тооромой пунктда мүнөө эхэ хонидынь хусаһаа абтаһан, ямаршье холисогүй үрөөр тэрэ дороо үрэжүүлэгдэнэ.

— Пунктнуудаа томодхожо, һая абтаһан хусын үрөөр үрэжүүлхэдэ алишье талаараа һайн байдаг. Бидэ хонидоо үдэшэ үглөөниинь хоёр дахин үрэжүүлнэбди. Һаянай ототой хонидой олошорходо бүришье урмашан ажалланабди,— гэжэ, техник-үрэжүүлэгшээр хүдэлжэ байһан зоотехник басаган Валентина Санжалова хэлэнэ.

Мүнөө эндэхи хонид искусственна аргаар хонидые үрэжүүлхэ хүдэлмэреэ ажалай 30—35 үдэрэй туршада дүүргэхын түлөө шармайн оролдоно.

П. ГОМБОЖАПОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) ахалагша хонишон Г. Г. Санжиев техник-үрэжүүлэгшэ В. С. Санжалова хоёр хонидоо үрэжүүлхын урда тээ прибороо бэлдэжэ байна.

Авторай фото.

ЭМХИТЭЙГЭЭР ЭХИЛЭЭ

Ерэхэ жэлдэ олон хурьга түлжүүлжэ, хараалагдаһан түсэбөө сүм дүүргэхээр шиидэһэн Хэжэнгын совхозой хонишод искусственна аргаар хонидоо үрэжүүлхэ ээлжээтэ хүдэлмэреэ эмхитэйгээр эхилбэ.

Бухыдөө эхэ хонидой 22 отаратай тус ажахыда мүнөө үрэжүүлгын 15 пункт эмхидхэгдэнхэй юм. Һүүлэй дүнгөөр совхозой отарануудта хамтадаа 1.500 хонин искусственна аргаар үрэжүүлэгдэһэн байна. Тиихэдэ хурьгадһаань эртүүр һалгаажа, һайса хүшэлүүлһэн һүрэгтэй түрүү хонишон Шойен Намжиловай отарада 200 гаран хонин иимэ аргаар хээлитэй болгогдоо.

А. КИРИЛЛОВ.

ТҮЛЭГ ДУНДАА

РЕПОРТАЖ

Урда үдэрынь наратай сэлмэг байһан аад, мүнөө үглөөнһөө жэжэхэн бороо һабиржа, зогсохо юм бэшэ. Теэд кукурузын ногоон хуряагдажа, силостэ дарагдажа захалшанхай. Хүлеэхэшье саг һалаа. Түрүүшын хюруу унажа, зарим полиинь ургаса дайраа.

Эгээл иимэ нэгэ үдэр XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой хоёрдохи отделенидэ хүрэжэ ерэхэдэ, силосэй ногоо хуряадаг комбайнууд хүдэлгэгдэжэ, силос дараха хүдэлмэри түлэг дундаа ябажа байба.

— Иимэрхүү хура бороодо һаатабал, ургасаяа хуряажа хэзээ захадань гарахабибди,— гэжэ силосэй комбайн жолоодожо ябаһан тракторист Геннадий Прокопьевич Федоров мэдүүлбэ.

Зүб лэ даа. Саг орой болоо. Намарай эхин һара гараха дүтэлэнхэй.

Шиигтэй майла газарта кукурузын ногоо хуряажа ябаһан «ДТ-75» трактор хүндөөр хүн хиинэ. Хажуудань хэршэгдэһэн ногоо суглуулжа ябаһан автомашина ташалан газарта урбалдахаяа һанана. Энэ автомашинын жолоошон Николай Афанасьев дүршэл ехэтэйл хадаа комбайнһаа гээгдэнэгүй. Бэшэ комбайнууд бага зэргэ заһабарилгада орожо, полиин захаар зогсоно.

Комбайнуудһаа асарагдаһан ногоое буулгаха, тэрэниие нягтаруулан дараха хүдэлмэридэ хоёр трактор табигданхай. Хандагатайн леспромхозһоо туһалхаяа ерэһэн механизатор Георгий Максимович Воробьев предприятиингаа «С-100» трактораар хангалтама ногоо нягтаруулна. Нүгөө тракторист Василий Георгиевич Зубакин автомашинаһаа ногоо буулгана.

Иигэжэ хэдэхэн үдэрэй туршада мянгаад тонно силос дараба. Мүнөө энэ хүдэлмэри түлэг дундаа.

Силос даража байһан механизаторнуудые материальна талаар урмашуулха зорилгоор колхозой правлени ажалай түлөөһэнэй шэнэ гурим тогтооһон байна. Тэрэнэй ёһоор, комбайнерай 36 гектарай ногоо хуряажа, 2550 центнер хэршэжэ гаргахалаарнь, саашанхи 5 нормонь гэхэ гү, али 30 гектар хуряалга, 2100 центнер ногоо хэршэлгэнь 30 процент дээгүүр түлэгдэхөөр хараалагданхай. Тэрээнһээ хойшонхи 5 нормонь (30 гектар, 2.100 центнер ногоо) 60 процент нэмэлтэ түлөөһэтэй байха юм. Иигэжэ 15 нормо дүүргээд, дүн хамта гектарай 70 центнер ургасатай 96 гектарай ногоо хуряажа, 6750 центнер ногоо гаргахатайнь сасуу, түлбэринь хоёр дахин ехэ болохо байна.

Тиимэһээ колхозой комбайнер бүхэн үдэр бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэжэ, үсөөхэн үдэртэ 96 гектарай ногоо хуряажа, хоёр дабхар түлөөһэндэ хүртэхэ гэжэ бүхы хүсөөрөө эрмэлзэхэ байһаниинь элитэ. Тэрэ үдэр хура бороогой шэбэржэ байхадашье зогсонгүйгөөр ажаллажа байһаниинь мүн лэ энээнһээ һабагшатай гэжэ ойлгохоор. Иимэ ехэ түлөөһэ имагтал хүдэлмэриин 18 үдэрэй туршада үгтэхэ юм. Юуб гэхэдэ, колхоз силосэй бүхы ургамалнуудые хүдэлмэриин 18 үдэртэ хуряажа дүүргэхэ гэжэ түсэблэһэн байна бшуу.

Мүн иимэрхүү гуримаар силос дараха отрядай бригадир, механик, силосэй ногоо нягтаруулагша трактористнууд болон бусад хүдэлмэрилэгшэдэй хэһэн ажал түлэгдэхэ дм.

Тэрэнһээ гадна, социалис мүрысөөндэ эрхимлэгшэд ехээр урмашуулагдаха байна. Хүдэлмэриин 18 үдэртэ 120 гектарай ургаса хуряажа, 9000 центнер ногоо хэршэһэн комбайнерта 50 түхэриг шан үгтэхэ. Энэ үедэ 110 гектарай ногоо хуряагша хоёрдохи, 105 гектарайхи—гурбадахи зэргын мүнгэн шанда хүртэхөөр тогтоогдонхой. Һайн шанартайгаар ногоо нягтаруулан дараһан трактористда 60 түхэриг шан үгтэхөөр хараалагданхай. Силосэй ногоо зөөдэг автомашинын жолоошодто тэрэшэлэн мүнгэн шангууд үгтэхэ байна. Энэ шан имагтал ажалай журам алдаагүй, ажалһаа гээгдээгүй ябаһан лэ механизаторнууд абаха эрхэтэй байха юм.

Тиигэжэ колхозой механизаторнууд сентябриин 5 хүрэтэр 430 гектар силосэй ургамалнуудые, 204 гектар бусад ургамалнуудые хуряажа, 4.800 тонно силос дараха гэһэн социалис уялга абаад, үсэд шангаар ажаллажа байна.

Августын 28-най байдалаар эндэхи механизаторнууд 1.300 тонно силос даранхай. Силосэй ногоо хуряалгада Иван Павлов эрхимлэжэ ябана.

Б. ГЫЛЫКОВ.
Загарайн аймаг.

һҮ һААЛИНЬ ДЭЭШЭЛНЭ

Байгша оной түрүүшын хахад жэлэй дүнгөөр эрхимлэжэ, КПСС-эй райкомой, аймгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг, мүнгэн шанда хүртэһэн Ойморойн совхозой һаалишад мүнөө горитойхон амжалта туйлана. Жэшээлбэл, түрүү һаалишад Евдокия Качина, Марфа Пуховская, Елизавета Куриганова гэгшэд жэлэй эхинһээ хойшо харууһалжа байһан бүлэг үнеэдһээ 27.857 — 34.334 килограмм һү абаһан байна. Бүхы фермээрээ нёдондоной энэ үеынхиһөө үнеэн бүриһөө һү һаалияа 196—220 килограммаар дээшэлүүлээ.

С. ЖАНЧИПОВ.
Кабанскын аймаг.

ЗАЛУУ ХҮДЭЛМЭРИШЭДТЭ ТУҺАЛНА

Юрий Михайлович Силачев хорёод шахуу жэл Улаан-Үдын электродвигательнүүдые заһабарилдаг заводто таһалгаряагүй хүдэлжэ, баян дүршэлтэй болоһон юм. Тэрэ мүнөө табан хүнһөө бүрдэһэн бригадые хүтэлбэрлнэ. Электродвигательнүүдые түргэнөөр, эрхим шанартайгаар заһабарилжа, халаан бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэнэ. Бригадынь гэшүүд Виктор Сизых, Геннадий Баглаев гэгшэд ахамад нүхэдэйнгөө хойно орохогүй гэжэ эрмэлзэжэ ябадаг. Тиимэһээл халаан бүриингөө даабари 10—15 процентээр үлүүлэн дүүргэжэ шадана. Эрхим түрүү хүдэлмэришэд туйлаһан амжалтаяа улам арьбадхана. Эдэнэр социалис мүрысөөнэй тугые дээрэ үргэжэ ябана. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) бригадир Ю. М. Силачев залуу хүдэлмэришэд В. Сизых, Г. Баглаев гэгшэдтэ зүбшэл заабари хэлэжэ байна.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ХҮДЭЛМЭРИШ… НЭРЭ СОЛО… ХҮНДЭЛХ…

Улаан-Үдын локомотив-вагон заһабарилгын за… лишын аппаратура заһабарилдаг слесарь-заһаба… дай бригада ажалай ехэ амжалта туйлаа. Түрүү… тив ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ талаар табан һүүлшын жэлдэ туйлахаар хараалагдаһан даабари… гэһэн байна. Иимэ ехэ амжалтын ямар аргаар т… һан, тэрэнэй ямар үндэһэ һуурита байһан тухай… дир Семен Иванович МАКОВЕЙ хөөрэнэ.

Ажалайнгаа дүй дүршэл тухай заводойнгоо нүхэдтэ хөөрэжэ үгэхэ ушар һүүлэй үедэ намдашье, бригадын бусад гэшүүдтэшье дайралдана. Ямар түрүү онол арга участогтаа нэбтэрүүлһэн, бага оньһожоруулгые хүгжөөхэ талаар юу хэһэн тухай асуудалда ехэнхидээ иимэ хөөрөөнүүдэй үедэ бидэнэр харюусанабди.

Үнэхөөрөө, техническэ эдэбхи үүсхэл гарган ажаллахада ехэ аша туһатай. Энэ хадаа ажалдамнай ехээр туһална. Үни сагта түлишын насосууд туршалгын стендэ гарай хүсөөр үргэгдэн бэхижүүлэгдэдэг байгаа. Шүрэб мушхахын тула 5—6 минута хэрэгтэй болодог һэн. Бидэнэр энэ ажалые хүнгэдхэхэ, түргэдхэхэ гэжэ шиидэһэн байгаабди. Тиигэжэ станогто хэдэн мушхуур хабсаргаһан, пневматика хэрэглэжэ эхилһэн байнабди. Мүнөө насос 30 секунда соо үргэгдэн бэхижүүлэгдэнэ. Хүдэлмэриин үнэтэ саг гамнаха, бүтээсэ ехэтэйгээр ажаллаха ондоошье түхеэрэлгэ, нарижуулгын ажал хэгдээ.

Харин ганса техническэ тала хараад, энэ асуудал шиидхэхэнь буруу. Бүтээсэ ехэтэй, нарижуулан һайжаруулагдаһан ямаршье станогые залхуу, ажалдаа хайша хэрэгээр хандадаг хүндэ даалгажа үгөө һаа, ехэ бүтээсэ туйлахань бэрхэтэй байдаг. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхын түлөө амжалтатайгаар тэмсэхын тула ажалай журам наринаар сахиха хэрэгтэй гэжэ бидэнэр мэдэрнэбди. Энэ хадаа бүхы юумэнэй эхинэй эшэ үндэһэн болоно. Энэмнай мэдээжэ юумэн ха юм. Теэд бүгэдэндэ мэдээжэ, һайн ойлгосотой энэ юумэ хүдэлмэришэн хүн бүхэнэй сахягүй, хуули ёһо болгоогүй ушарһаа ажалай хэды олон час, материал хэрэгсэл дэмы һалана гээшэб.

Ажалай, үйлэдбэриин журам эбдэһэн нэгэшье ушар һүүлэй жэлдэ манай бригадада үзэгдөөгүй. Иимэ байдал туйлахын тула бидэнэр бага бэшэ оролдолго, тэмсэл ябуулаабди. Залуу хүдэлмэришэдтэ бидэнэр онсо анхарал хандуулнабди. Заводто орохо пропуск абахатай хамта хүдэлмэришэн хүн харюусалга мэдэрдэг болодоггүй гээшэ ааб даа. Иимэ харюусалга мэдэрэлтэй болотор хүмүүжүүлхэ хэрэгтэй. Коллектив соо тогтоогдоһон журам, ёһо турим хадаа эгээл һайн хүмүүжүүлэгшэ гэжэ хэлэхээр. Бригадын журам наринаар сахидаг байгаа һаань, һальхай һамуу ябадал гаргагшадта, журам эбдэгшэдтэ эбсэшэгүйгөөр хандадаг байгаа һаань, эндэ хүдэлхөөр ерэһэн шэнэ хүн өөрөөшье иимэ мэдэрэлтэй болохо юм. Бидэнэр ажалай журам наринаар сахилгада шанга эрилтэ табинабди.

Хоёр жэлэй саада тээ иимэ ушар дайралдаа һэн. Слесарь Зиновий Кадобный түрүүшын халаанда ажалдаа гараха ёһотой байгаа. Урда үдэшэнь тэрээндэ түрэлынь ерэжэ, үглөөгүүр тэдэнээ үдэшэһэн байгаа. Тиимэһээ тэрэ хоёрдохи халаанай эхилхын урдахана заводто ерэһэн, тиихэ мүртөө халамгайшаг байгаа. Иимэ ябадал гаргаһан нүхэртөө зэмэ олгохо олон арга хэрэглэхээр һэн. Харин бидэнэр эгээл лэ шанга хэһээлтэ хэрэглэхэ гэжэ шиидхэбэбди. Кадобные саг зуура элдэб ажал дүүргэгшэ болгохыень цехэй администрацида хандаабди. Дүрбэдэхи разрядтай Зиновий хоёр һара соо туһалагшаар ажаллаа. Тиихэдээ тэрэ бага салин абаһанаа бэшэ, харин сугтаа хүдэлдэг нүхэдэйнгөө коллективһээ хажуу тээ гараһанаа ехэ хэһээлтэ гэжэ тоолоһон байна. Энэ ушар ганса Кадобнодо бэшэ, харин бригадын бусад гэшүүдтэ, илангаяа залуу хүдэлмэришэдтэ ехэ һургаал боложо үгөө.

Залуу хүдэлмэришэнэй ажалай түрүүшын үдэрһөө хажуудахи ахамад нүхэдэйнгөө ээмые найдамтай һайн түшэг тулгуури гэжэ ойлгожо абахань ехэ удха шанартай. Залуу хүн бүхэниие кадрова хүдэлмэришэндэ даалгажа үгэнэбди. Тэрэ залуу нүхэрэй түлөө коллективэй урда хүсэдөөр харюусана. Ветеранууд залуу хүдэлмэришэдые ажалай түрүү дүй дүршэлдэ, шэнэ технологидо һургахаһаа гадна, ямар мэдэрэлтэй болохо, ажалай журам хүндэлжэ һураха, коллективизм мэдэрхэ хэрэгтэнь горитой ехээр нүлөөлнэ.

Манай бригада «… риин сагай нэгэшье… тые дэмы гээхэгүй… урматайгаар хэдэн… туршада ажаллажа… Энэ хадаа коллекти… лай журам һайж… тэмсэлые үшөө нэгэ… дээшэлүүлээ.

Урдань ямар… Жэшээлхэдэ, шэнгэ… шэ оруулха һүхэ,… түлхишэ заһабарилд… сарьнууд ажалаа… дүүргэһэн байгаа һа… нуудай индикатор… регулятор заһабарил… хүлеэжэ байха ушар… Нүхэдтөө туһалха… мэргэжэл шадабари… Гээгдэлдэ орогшод… ажал дүүргэжэ байха… продукцияа бултые… комплектээр булта… шааха ёһотой. Иим… һаа бусадаа заатагү… хэ хэрэгтэй байгаа… үедөө зариманиинь… даг газараа сэбэрлэ… һаа тамхилжа һууда… Тэдэниие зэмэлхээрш… байха, ажалай журам… гэхээршье бэшэ. Те… байдал тааруу гэ… Тиимэһээ бригадын… бэе бэеынгээ ажал д… шадаха байха ёһотой… бидэнэр шиидээбди. … дөө бэе бэеһээ һурга… жа, ажальень шудал… лээбди. Мүнөө «булт… хы юумэ шадахабди… хэлэхээр. Хэрбээ му… нэгэ хүдэлмэришэдэй… моёо болзорһоонь… дүүргээд, бусадтаа… лаагүй һаа, ажалай… эбдэһэн ушар гэжэ… байнабди. Теэд иим… мүнөө дайралданагүй… нэгэ нүхэрэйнгөө ам… гарахада, орондонь… үгыт гэжэ гуйнагүйб… даабариемнай бага… гэһэн эрилтэ таби… Бидэнэр үниинһөө… найман часай даа… долоон час соо дүү… болонхойбди.

Ажалай журам ба… хэ хэрэгтэ һүүлэй… водтомнай һураггүй… харал хандуулагдана… най цехэй нүхэр И… кановай хүтэлбэрил… терска участогай ко… «Ажалай болон нииты… журамтай коллектив… нэрэ зэргэдэ хүртэхы… мүрысөө дэлгэрүүлэ… үүсхэл энэ жэлдэ… Партийна ба профсо… ганизацинууд энэ… дэмжээ, предприяти… тэрэ мүн лэ үргэнөө… гэрээ. Хүдэлмэришэ… гурбанай нэгэ хубиһ… хинь энэ хүдэлөөндө… сонхой.

Мүрысөөнэй энэ о… гын үргэнөөр дэм… ниинь ехэ, һайшаалта… на. Би нэгэ юумэн… онсо тэмдэглэхэ … тэйб. Үйлэдбэриин… шүүлые урмашуулха… үрэтэй онол арга үсөө… хэрэглэгдэдэг болоо… шүүлэй нэрэ обог, ту… амжалта тухайнь бу… мэдээжэ болгогдоно… хүнүүдэй дүрэ зураг… коллективэй хараха,… газарта үлгэгдэнэ.… гээгдэлдэ орогшод,… журам эбдэгшэд тух… нэй һайн мэдэжэ… үшөө хэлэнэгүйбди.… завод дотороо хэл… байтагай өөһэдынгөө… коллектив соогоошье… тухай балай дурдан… Минии һанахада, энэ… юумэн. Журам эбдэһэ… нүхэртөө ямар зэмэ… тухай би хэлэжэ үгэ… рин мүнөөшье, жэш… ажалдаа гээгдэжэ… ажалдаа гарахагүй уш… шалгын станцида үсөө… үзэгдэнэ. Теэд яана… хэгшые нэгэ бага зэ… болоод, һарын шан… рим хубиһаа хаһаа… ушар тухай дахинаа… тагдатарнь мартажа… байна. Зарим жур… дэгшэд ганса колл… аягүй байдалда оруул… шэ ха юм. Туршалг… циин ажалдаа һаату… локомотив хабсарал… тэ, мүн бүхы… ажалда һаад ушаруу… гээшэ. Ажалай жур… дэгшэдтэ хатуу ша… тохохо, тэрэнэй тааг… далые үргэн нииты… үзэмжэдэ табиха хэ… гэжэ һанагдана.

С. МАКОВ…
Улаан-Үдын локомо… вагон заһабари… заводой слесарь… бригад…

Улаан-Үдэ.

(«Правда» газетын а… тын 28-най номерһо…)

ХҮДӨӨГЭЙ ҺУРГУУЛИ ХҮГЖӨӨХЫН ТУЛА

АВГУСТЫН 28-да Улаан-Үдэдэ арадай гэгээрэлэй ажалаар республиканска зүблөөн болобо. Тэрэ зүблөөндэ арадай гэгээрэлэй зургаануудай болон һургуулиин хүтэлбэрилэгшэд, түрүү багшанар, партийна болон совет хүдэлмэрилэгшэд уригдаа.

«Хүдөөгэй юрэнхы эрдэмэй һургуулиин хүдэлмэриин эрхэ боломжые саашадань һайжаруулха хэмжээнүүд тухай» гэһэн КПСС-эй ЦК-гай болон СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолые, мүн СССР-эй Верховно Соведэй зургаадахи сессиин шиидхэбэриие бэелүүлхэ талаар арадай гэгээрэлэй зургаануудай зорилго тухай асуудал зүблөөн дээрэ табигдаа. Тус асуудалаар Буряадай АССР-эй гэгээрэлэй министр С. С. ДМИТРИЕВ дэлгэрэнгы элидхэл хэбэ.

Һүүлэй үедэ КПСС-эй ЦК-гай, гүрэн түрымнай дээдын зургаануудай зүгһөө дунда, дээдэ һургуули болон мэргэжэл олгодог техническэ һуралсал тушаа хэдэн тогтоолнууд удаа дараалан гараа. Тэрээн тухай аймаг аймагуудай багшанарай августын хуралдаанууд дээрэ ехэ хөөрэлдөөн болоһон байна. Гэбэшье энэ ехэ асуудалые һуралсалай шэнэ жэлэй эхилхын урда тээ республиканска зүблөөн дээрэ табижа, зүбшэн хэлсэһэниинь туйлаһагы удхатай гэжэ һанагдана. Элидхэл болон үгэ хэлэгшэдэй һанамжа шагнажа һуухада туд тудтаа хэдэн асуудал тобойсо гаража ерэнэ.

Найман жэлэй һуралсал

БҮГЭДЭ НИИТЫН уялгата найман жэлэй һуралсал дүүргэлгэгүй сагтаа хамаг хүүшүүлые дунда эрдэмтэй болгохо гэһэн Коммунис партиин табиһан зорилгые бэелүүлхэнь бэрхэтэй. Тус асуудал тушаа элидхэлшэ дэлгэрэнгыгээр тогтоон байна.

1972—1973 онуудай һуралсалай жэлэй дүн хаража үзэхэдэ, республикымнай зуун һургуули, сельскэ Совет бүгэдэ ниитын найман жэлэй һуралсал бэелүүлжэ шадаһан байна. Хэрэб 1970 ондо найман жэлэй дүүргэһэн тээ нэгэдэхидэ ороһон һурагша бүхэнэй 780 нь саг соогоо үдэрэй һургуулиин найман класс дүүргэһэн байбал, 1973 ондо 870 дүүргэбэ. Харин зарим аймагуудта 1000 хүнэй 900-һөө доошо найман жэлэй һургуули дүүргэһэн болоһон байха юм. Жэшээнь, Хурамхаанай аймагта 1000 хүнэй 941, Хэжэнгын аймагта — 939, Улаан-Үдэдэ 1000 хүн бүхэнэй 950 хүн саг соогоо найман класс дүүргэжэ гараа.

Тиихэдэ һүүлэй хоёр жэл соо 1—8-дахи классуудта һурадагуудай дундаһаа һургуулияа хаядаг хүн тон үсөөрөө. Мухар-Шэбэрэй Хушуун-Үзүүрэй, Бэшүүрэй аймагай Харланай, Захааминай аймагай Санагын, Хяагта хотын 2-дохи дунда һургуулинуудта анхандаа нэгэдэхи класста орогшод булта саг соогоо наймые дүүргэжэ гарадаг. Энэ хэрэгтэ һургуулиин коллективтэ ниитын эмхинүүд, түрэлхид ехэ туһа хүргэдэг.

Ямар зорилго табигданаб гэхэдэ, дээрэ нэрлэгдээшэдэй хэмдэ бүхы һургуулинууд хүрэхэ ёһотой.

Ниитын байранууд гү, али интернат

ИМАГТАЛ 8 ЖЭЛЭЙ бүгэдэ ниитын дунда һуралсал амжалтатайгаар бэелүүлхэ хэрэгтэ хамтын байранууд тэхэ гү, али (мүнөө үедэ нэрлэдэгэйнь ёһоор) һургуули шадарай интернадай горитой үүргэтэй. Тиимэ һургуули шадарай интернадууд жэл бүри олошорно. Тиимэ интернадууд баталгдаһан проектын ёһоор баригдажа, ажаһуудалай бүхы эрилтэдэ харюусахаар байдаг. Мүн халуун хоол үгэдэг.

Зэдын аймагай «Мир», «Коммунизм», Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозуудай һайн интернадууд бариг-даа. Мүн Хяагтын аймагай Шара-Голой болон Тамирай, Хурамхаанай аймагай Алханай һургуулинуудай интернат колхозуудай хүсөөр баригдажа дүүрэһэн байна.

Юрэдөө, Зэдын аймагай Бургалтайн дунда һургуулиин интернат хоёр дабхар байшантай. Тэндэ «Мир» колхозой холын малшадай 200 үхибүүн байрладаг. СССР-эй Верховно Соведэй депутат, колхозой түрүүлэгшэ, арадай гэгээрэлэй отличник Д. Ю. Цыбикжапов һургуули тухай ходол һанаагаа зобожо, туһалжа байдаг юм.

Яруунын аймагай Нарһатын дунда һургуулиин директор **Е. Д. Цыдыпов** һургуули шадарай интернат һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ ямар нүлөө үзүүлдэг бэ гэһэн асуудал шэнжэлжэ байдаг. Нүхэр Цыдыпов зүблөөн дээрэ үгэ хэлэхэдээ, республика дотороо аяншалжа, хэдэн дунда һургуулинуудай шадархи интернадай хүдэлмэритэй танилсаһан тухайдаа тодоор хөөрөө. Һуралсал-хүмүүжүүлгын хэрэгтэ бүри хүсэдөөр нүлөөлхынь тулада интернадые һайнаар, мүнөө сагай эрилтэдэ зохихоор бариха ёһотойбди гэһэн ажаглалта хээ. Зарим интернадай таһалганууд дан ехэнүүд, арба-хорин хүүгэдэй багтахаар байдаг. Теэд олоороо байһан үхибүүд шууялдажа, саг соогоо номоо үзэхэгүй, таһалга соогоо ариг сэбэрые сахихашье аргагүй байдаг шуу. Үсөөхэнөөрөө байһан хүүгэд һонорнууд, таһалга сооһиёо саб гэтэр хуряаха аргатай, үдэрэй гурим баримталан, номоо үзэхэ. Энэ талаһаань абажа харабал, Бургалтайн һургуулиин интернат бултанда жэшээ боломоор гэжэ нүхэр Цыдыпов мэдүүлбэ.

Хүдөөгэйхидтэ хэн туһалхаб?

ХОТО, ХҮДӨӨГЭЙШЬЕ һургуулида һайн юумэн, анхаармаар дүршэл элбэг байна. Тэрэниие шэнжэлжэ, согсолжо, олоной дунда нэбтэрүүлхэ гээшэ гүрэн түрын удхатай хэрэг.

Зүгөөр хэн тэрэниие шэнжэлхэ ёһотойб? Эрдэмтэд бэ даа. Түсхайлан хэлэбэл, Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ пединститутда докторой, кандидадайшье зиндаатай багшанар олон. Теэд хэниинь хото, хүдөөгэй һургуулинуудые шэнжэлдэг бэ? Городой һургуулинуудта ошожо, элдэб предмедээр факультативна хэшээл хэдэг нүхэд бии гү? Үгы! Пединститудай шадар эдир физигүүдэй, эдир математигуудай, химигүүдэй һургуули хүдэлнэеэ яанаб?

Энээн тухай элидхэл сооншье ябууд хэлэгдээ. Мүн үгэ хэлэһэн нүхэд — Улаан-Үдын ажалшадай депутадуудай городской Соведэй гүйсэдкомой арадай гэгээрэлэй таһагые даагша **В. Ф. Потехин**, Улаан-Үдын Железнодорожно районой 42-дохи һургуулиин директор **А. С. Капустин** болон бусад нүхэд эрдэмтэдые хурсаар шүүмжэлээд, республикын багшанарай дүршэлые гүнзэгыгөөр шэнжэлхыень уряалаа.

Хэдэн жэлэй саада тээ Буряадай республикын Гэгээрэлэй министерство нэгэ захиралта тунхаглаһан байгаа. Городой һургуулинууд хүдөөгэй һургуулинуудые шефтээ абажа, саг үргэлжэ туһалжа байха тухай тэрээн соо хэлэгдэһэн юм. 42-дохи һургуули тэрэниие бэелүүлэн, Улаан-Үдын аймагай Ивалгын дунда һургуулиие шефтээ абаад, хэдэн жэл соо дүтын харилсаатай байна. 42-дохи һургуулиин коллектив хүдөөгэйнгөө нүхэдтэ методическа туһаламжа үзүүлнэ, дидактическа материалаа хубаалдана. Заримдаа Ивалгын һургуулиин багшанарые урижа, нээмэл хэшээл хэдэг, профсоюзай месткомой болон методическа нэгэдэлэй хамтын зүблөөнүүдые үнгэргэдэг байха юм. Мүн баһа һургуулиин комсомолшууд, пионернүүд 500 хэһэг номтой библиотекэ хүдөөдэхи нүхэдтөө бэлэглээ.

Энээн тухайда нүхэр Капустин тодорхойгоор сугларгшадта хөөрэжэ үгөө. 42-дохи һургуулиин директор имагтал ямар туһаламжа үзүүлдэгээ хөөрөө бэшэ, мүн Ивалгын дунда һургуулиин һуралсал-хүмүүжүүлгын хэрэг ямар хэмжээндэ байнаб гэжэ һайн мэдэхэ байһанаа харуулаа. Жэшээнь, Ивалгын дунда һургуулиин 40 классай 26-ниинь һуралсалдаа 100 процент амжалта туйлаа. Наймадахиие дүүргэгшэдэйнь 70 процент 9-дэхи классуудта һуралсалаа үргэлжэлүүлдэг юм ха. Олон багшанарынь хүдэлмэридэө магтаалтай, нүхэдэйнгөө, һурагшадай, түрэлхидэй дунда хүндэтэй. Тэрэ һургуули хадаа хизаар ороноо шэнжэлэлгын хүдэлмэридэ һайн амжалта туйлажа, аймаг соогоо түрүү һуури эзэлээ. Мүн бүхы амжалтаараа уридлаһан Ивалгын дунда һургуули Улаан-Үдын аймагай дамжуулгын Улаан туг абанги.

Сэхыень хэлэхэдэ, зарим директорнүүд өөрынгөөшье һургуулиин хэрэг үйлые иимэ һайнаар мэдэдэггүй байгша. Юрэдөөл, Улаан-Үдын 42-дохи һургуулиин шефскэ хүдэлмэри ёһотой һайнаар эмхидхэгдэнхэй гэжэ ойлгохоор.

Шефскэ хүдэлмэринь саашадаашье һайжаруулагдажа байха. Хамтын түсэб соо хэлэгдэһэнэй ёһоор, Ивалгын һургуулиин эрхим һурагшад ноябриин гү, али майн һайндэрнүүдтэ уригдажа, ажалшадай демонстрацида хабаадаһан 42-дохи һургуулиин колонныи магнайда ябаха эрхэдэ хүртэхэ юм. Энэ хадаа һайн һураһанай, ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэй байһанай түлөө урмашуулга гээшэ.

Хэрбээ Улаан-Үдын бүхы һургуулинууд иимэ хүдэлмэри ябуулдаг байгаа гээшэ һаа, хүдөөдэхи нүхэдтөө ниилээн ехэ туһаламжа үзүүлхэ.

Ерээдүйн коммунистнарые хүмүүжүүлхэ

ЗҮБЛӨӨН ДЭЭРЭ хүмүүжүүлгэ тухай ехэ хөөрэлдөөн болоо. С. С. Дмитриевэй элидхэлэй горитойхон хубинь хүмүүжүүлгын асуудалда зорюулагдаа. Хото, хүдөөгэй олон һургуулиин хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие хэдэн тээһээнь шэнжэлжэ, министр магтахаар һургуулиие магтаа, шүүмжэлхээр байһыень шүүмжэлээ.

Совет һургуулида һураһан эдиршүүлэй дунда ниитэдэ харша ябадал гаргахаар хүн үгы байха гэжэ һанахаар. Харша ябадалтай хүн болоод ургахынь тула ямаршье үндэһэн үгы шэнги бэшэ гү? Гэхэтэй хамта эдиршүүлэй дунда муу абаритай, гэмтэ ябадал гаргадагууд үсөөн бэшэ ушарна. Жэшээнь, 1972—1973 онуудай һуралсалай жэлдэ республика доторнай хэһээгдэхээр шанартай 50 ушар үзэгдэжэ, тэрээндэ 43 һурагша хабаадаа гэжэ элирүүлэгдээ. Һургуулида һуража ябаха үедөө муу муухай ааша гаргадаг һурагшад бидэнэй сэдьхэл зобоохо ёһоороо зобооно. Ямар шалтагаанһаа тиимэ ябадалтай болоноб?

Эндэ һургуулиие зэмэлжэ болохо. Һуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин һулаар табигдаһан газарта муу журамтай хүүгэд ушардаг. Гэхэ зуура түрэлхидэй дунда өөһэдынгөө уялгые һайнаар бэелүүлдэггүй нүхэд баһал ушардаг. Эдэ мэтын дутагдалые усадхаха шухала.

Һурагшадай ниитын эмхиие хэрэглэжэ шадаһан һургуулиин һурагшадай дунда муу ябадал гаргадагууд тон үсөөн дайралдадаг.

Закаменск хотын 2-дохи дунда һургуулиин хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие эрхилэгшэ **Т. Д. Черных** һургуулиин комсомолой эмхиин үүргэ тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэбэ. Комсомолой эмхиин үүсхэлээр элдэб янзын хүдэлмэри хэгдэдэг. Уран һайханай бүлгэмэй гэшүүдэй дунда ходо конкурс болодог. Ахамад классай һурагшадай дунда түсхай конкурс үнгэргэжэ, тэрээндэ илажа гараг-шадые багашуулай вожатаар томилдог. Юуб гэхэдэ, бага классуудта вожатаар хүдэлдэг хүн **дуу дуулажа, шүлэг гоёор уншажа, хатаржа, аяншалгада ябажа шадаха зэргэтэй бшуу.**

«Мүнөө үеын һургуули дүүргэһэн хүн дүрбэн тэгшэ байха ёһотой ааб даа. Гэхэ зуура математикаар муушаг бэлэдхэлтэй гарабал, муу юм бэзэ, зүгөөр аймшагтай бэшэ. Харин сэдьхэлдээ толботой, муу ябадалтайгаар ургажа гараа һаань, наһанайнь хохидол болохо бшуу. Ниитын ажалда эрмэлзэлтэй, урагшаа һанаатай, халуун зүрхэтэй хүнүүдые хүмүүжүүлжэ гаргаха ёһотойбди», — гэжэ Черных хэлээ.

***

ЗҮБЛӨӨН ДЭЭРЭ үгэ хэлэһэн олон нүхэд һайн дурадхалнуудые оруулаа. Ажалай хүмүүжүүлгэ тушаашье хэлэгдээ. Арадай гэгээрэлэй, һургуулиин хүдэлмэриие партийна эмхиин зүгһөө хүтэлбэрилхэ тушаа КПСС-эй Загарайн райкомой секретарь **Ю. М. Сахаровский**, багшанарай бэлэдхэл тухай ИУУ-гай директор **Ц. Ж. Жамцарано**, буряад үхибүүдые 1-дэхиһээнь эхилээд, ород хэлэн дээрэ заадаг болохо тухай Хориин аймоное даагша **Б. С. Шойнжонов** гэгшэд үгэ хэлээ. **Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ БГПИ-гэй ректор И. А. Батудаев** коллективэйнгээ хүдэлмэри тухай хөөрэхэ зуураа, шүүмжэлгэдэ харюу болгон, хото, хүдөөгэй һургуулида анхарал хандуулдаг болохобди гэжэ мэдүүлээ. Илангаяа КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолые бэелүүлэнгээ, хүдөөгэй һургуулида, һаяхан өөһэдынь студентнэр байһан залуу багшанарта туһаламжа үзүүлхэ зорилготой.

Һуралсалай шэнэ жэлэй эхилхын урда тээ болоһон тус зүблөөнэй хүдэлмэридэ КПСС-эй ЦК-гай гэшүүн, КПСС-эй обкомой 1-дэхи секретарь **А. У. Модогоев** хабаадалсажа, дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

Ц. ДОНДОГОИ.

ЗАЛУУ ЛЕКТОР

Хотогой дэргэдэхи түүдэбшын гал ошо сасан соробхилно. Хэшэд сайлажа дүүргээд, нарха тээшээ түхеэрнэ хэбэртэй. Эрэшүүл тамхяа нособод, бодолдо абтангяар сабангаа шэртэн хаража, үгэдэр юу хэхэ тухайгаа зүбшэнэ. Харин басагад, бэреэд өөрын хоорондоо шэбэнэлдэн пиганаса энеэлдэнэд...

—Нүхэд, наашаагты! Мүнөөдэр хүдөө ажахын институдай залуу багша, манай нютагай хүбүүн Бальжинима Базаров мандаа лекци уншахаяа ерээ. Уласхоорондын байдал тухай, уласхоорондын политикын гол гол асуудалнууд тухай танда хөөрэжэ үгэхэ, — гээд, Яруунын аймагай «Победа» колхозой комсомолой комитедэй секретарь Бато-Мунко Цэрэнтуев үбһэшэдые уриба.

Бальжинима Базаров эндэ түрэһэн, эндэ ехэ болоһон хүн. Тиимэһээл наһажаал янзын үбгэд, хүгшэд энеэбхилэлдэн, инагойгоо дохин, «Болоо, болоо! Шагная» гэлдэнэ.

Нээрээшье, нютагай хүбүүнэй ерээд лекци уншахаяа байхадань, эгэтынхидэй баярлаһаниинь ойлгосотой ааб даа. Тэдэнэй хажууда тэрэ ехэ болоо, нютагтаа һургууляа дүүргээд, ажабайдалайнгаа холын замда мордоо.

Бальжинима дунда һургуули дүүргээд, аяар холын Москва хото ошожо, манай орон доторхи эгээл ехэ дээдэ һургуули болохо Москвагай унивеситедтэ ороо һэн.

Агуу оронойнгоо түб хотодо табан жэлэй хугасаа соо һуража, философиин, ниитын эрдэмүүдэй «нюусануудые» шудалхадаа, эрдэмтэн болохо гэһэн бодол толгой сооһоонь гарахаяа болёо һэн.

Мүнөө Бальжинима кандидадай минимум тушаажа, диссертациингаа темэ абанхай. Тэрэнээ хайшан гээд бэшэхэ тухайгаа бодомжолон ябадаг юм...

—Түрүү үзэл бодолдо харшаар ябуулагдажа байһан Хитадай ударидагшадай үйлэ хэрэгүүд марксизм-ленинизмын «үнэршьегүй». Энэмнай яаха аргагүй оппортунис үзэл бодол болоно ха юм даа,—гээд, Бальжинима Дашиевич лекциеэ үргэлжэлүүлнэ. Нюдэнэйнгөө шэл заһасагаан байжа, нютагайхидтаа уласхоорондын байдалай шухала шухала асуудалнууд тухай хөөрэжэ байхадань, «хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа» гэһэн арадай сэсэн үгэ ухаандам ороо һэн.

Бальжинима һургуулидаа ехэ һайн һурадаг байгаа. Уран һайханай харалга, слет болон найр нааданай болоходо, тэрэ тэндэ эдэбхитэй хабаадажа, ирагуу дуугаа ханхинуулжал ябадаг һааб даа.

Лекцишье дүүрэбэ. Асуудалнуудта харюу үгэжэ дүүргэбэшье, Бальжинима Дашиевич эндэ сугларһан үбгэд, хүгшэдтэй үшөөл удаахан хөөрэлдөө һэн.

—Июль һара соо Захааминай, Зэдын аймагуудаар ябажа, дүшөөд лекци уншаад ерээ һэм. Мүнөө үргэн Яруунынгаа нютагуудаар аяншалжа, хорёод лекци уншаха һанаатайб. Үглөөдэр Мужыха гарахамнай,—гэжэ Бальжинима Дашиевич хөөрөө бэлэй.

Орой болоо. Һөөг бургааһан соогуур зурыһан харгыгаар табилуулһан машинын гал һүниин харанхые пэбтэ харбана. Бальжинима эсэһэн хэбэртэй, һажан алдан һууна. Мүнөөдэр аяар дүрбэн лекци уншаа ха юм.

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

АЖАЛШАДАЙ БЭШЭГҮҮДҺЭЭ

ЗАҺАБАРИЛХААР БОЛОО

Хүрбын совхозой түб һуурин Тээгдэ тосхондо һүүлэй жэлнүүдтэ шэнэ барилганууд ехээр хэгдэжэ, болбосон түхэлтэй боложо байнхай. Энэнь тон һайшаалтай гээшэ.

Гэхэтэй хамта тосхоной үйлсэнүүдые болбосон түхэлтэй болгохо талаар ямаршье ажал хэгдэнэгүй гэжэ тэмдэглэмээр. Зунай налгай һайхан сагай ерэжэ, багаханшье хура бороогой орохолоор, энэ тосхоной үйлсэнүүдээр ябаган хүнһөө байтагай автомашина, тракторайшье ябаха аргагүй болошодог юм. Байгша оной июль, август һаранууд хура бороотой байгаа. Тиигэжэ тосхоной хүн зондо хүндэшэг байдал ушарба: үйлсэнүүдээр ябахын аргагүй—хайшаашье харахада, шабар шабха, гүнзэгы сөөрэм тогтошонхой.

Тосхоной гудамжануудые заһабарилжа, болбосон түхэлтэй болгохо талаар нэгэнтэ бэшэ хөөрэлдөөн болоһон, аймагай газетэдэ бэшэгдэһэншье байха. Теэд ямаршье хубилалта болоогүй байһаар.

Дээдэ-Хүрбын сомоной Соведэй гүйсэдхэхэ комитет, тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэд Тээгдэ тосхоной үйлсэнүүдые болбосон түхэлтэй болгохо талаар ёһотой хэмжээ абаха бэзэ гэжэ найданабди.

Ц.-Х. ГОМБОДОРЖИЕВА,
хүдөө бэшэгшэ.
Хориин аймаг.

Дамба ЖАЛСАРАЕВ, Буряадай АССР-эй арадай поэт

БУРЯАД АЯЛГАНУУД

«Хүжүүн хүбшэтэй номо һайн,
Зөөлэн зантай һамган һайн» —
Гээ гэхэ урдын сагта
Гэнэн нэгэ сэсэн хүн.

***

— Эхэнэрнүүд, дурлуулха гэбэл
таанартаа,
Эрэшүүл—ямар байха ёһотойбибди?
— Дурлажал, дурлажал байгты
маанартаа, —
Дууһан тиһээр ойлголсоно бэзэбди.

***

— Эхэнэрнүүд, сэхыень хэлэхэдэ,
Эрэшүүлдээ жүтөөрхэнэгүй гүт?
— Үгы бэд даа. Тингэбэшье,
Ангай мүр мүшхэһэн шэнгеэр,
Алхам бүрниень мэдэгшэбди даа...
— Эрэшүүл, нюусаар хэлэхэдэ,
Эхэнэрнүүдтээ жүтөөрхэнэгүй гүт?
— Үгы юм ааб даа. Тингэбэшье,
Дандаа адуу манаһан шэнгеэр,
Дан холуур табигшагүйбди даа...

***

— Эхэнэрнүүд, һайн гү даа
үбгэдтнай?
— Һайн даа: нэгэш үгэ хэлэдэггүй.
—Эрэшүүл, һайн гү даа һамгадтнай?
—Һайн даа: нэгэш дуугай һуудаггүй.

***

Хэзээ, хэн нэгэн «дурлааб танда»
гэжэ
Хэлээ гээшэб түби дээрэ
түрүүшынхеэ?
Тэрэ хүнние мэдэхэшьегүй һаа,
тэрээндэ
Тэнгэри тулама хүшөө тэмдэг
бодхомоор:
Хамаг дурлаашадай шанар шэнжэ
орог лэ,
Халуун дуранай баяр, гуниг багтаг
лэ!

***

Жэнхэни инаг дураниие... мөөртэй,
Жнирэй мөөртэй жэшээлхэ дуран
хүрэнэл—
Тэргэ даажа хэды зуун жэл
мухаряаб даа!
Тэрэ мүнөө луноход доро хүдэлнэл!

* * *

Үнгын сэсэгүүд, һайханшье һаа,
хагдардаг,
Үргэн мүрэнүүд, ехэшье һаа,
хүрэдэг.
Һайхан, ехэ байгаал һаа, инаг дуран
Һайтайш, муутайш сагта тунхарингүй
Һалбаржал, бурьялжал байдаг
шэдитэй юм.

* * *

Инаг дуранай орёо шэжэм оньһые
Энэ дороо тайлбарилаадхихын
аргагүйл:
Тэмээн хамбы шэнги, тэрэ
хуушанайл,
Тэнгэреэр зурыһан одон шэнги,
шэб шэнэл.

* * *

— Тэгнээ соохидом атаарханагүй
гүт, үбгэжөөл?
— Тэрээн соогоо юутэй юмши,
залуу нүхэр?
— Инаг дуран тухай дуун байхал.
— Иимэ дуун намдаш баһал
байдаг юм!

* * *

Эрэшүүл, энэ таанартамнай яахадаа
Эхэнэрнүүд гомдоно хаб даа
заримдаа?
Дурлаагүй аад, дурлаабди гэдэг
алтайт?!
Дурлаһан аад, дураяа нюудаг
алтайт?!

***

Дуран тухайгаа дан олон үгэ
Уран гоёор хэлэнэ гүш даа,
хүбүүн, —
Галта инаг дурандамнай заримдаа
Гансахан үгэ олдожо магадгүй юм.

***

Дурлааб гэжэ байгаад,
Дан эртүүр шашалган
Угаа түүхэй гэел даа —
Энэ үгэмнай, жэмэстэл,
Эдеэшэһэн хойноол өөрөө
Унаха ёһотой аманһаа.

* * *

Аянда гараха гэхэдээ,
Аян дааха морёо
Тахалаагүй байшаба.
Һамга абаха гэхэдээ,
Һамган болохо басагантай
Танилсаагүй байшаба.

* * *

Харамсаараа —
Дурлаба,
Шэгнамсаараа —
Урбаба.

* * *

Уһанай тэг дундань ороод,
Уламынь бэдэрээд яалтайб даа.
Заагсын һүүлээр инагайнгаа
Зангыень шэнжэлээд яалтайб даа.

* * *

Эхэнэрнүүд, үбгэдэйнгөө
Мууеынь тоолоод яахатнайб?!
Эрэшүүл, һамгадайнгаа
Һайеынь һайрхаад яахатнайб?!

* * *

Ардагые ургалһан хүбүүн
Алдаршаашье һаа,
Хүбүүе ургалһан басаган
Хоёр дахин алдаршаал!

* * *

Басаганай гэзэгэ —
Хадаһаа урдаһан горхон,
Харьяама һайхан горхон.
Басаганай гэзэгэ —
Тэнгэрнһээ бууһан сэсэрлиг,
Тэнсэлгүй һайхан сэсэрлиг.
Басаган, тэрэ гэзэгэеэ
Баарһан, юундэ тайраабши даа?!

* * *

Һайхан хубсаһагүйб гэжэ
Һанаагаа, басаган, зобоно хаш...
Гансал тэрээн дээрэһээ
Гашуудаа хадаа — жаргалтайш!
Гай, зоболон гэжэ үшөө
Газар дээрэ байдаг юм даа.

* * *

Болзор соогоо үхибүүднай ургажа,
Болохол юумэ — ашанар бии
болонхой.
Ашанарһаа гушанар байха саг
соогоо, —
Ажабайдал эсэһэн мориндол
зогсохогүй.
Тэдэндэмнай теэд — ямар зам
тохёолдохоб?..
Биндэндэнь — бүхы гасалан
хүртэһэн аад,
Үнгэрһэн сагые мартажа болохогүйл,
Ерэхэ саг тухай бодоогүйдэ
аргагүйл!

***

Эсэгын нүхэр
Хүбүүнэй нүхэр болуужан.
Эсэгын дайсан
Хүбүүнэй дайсан бү болуужан.

* * *

Ханитай байнаш —
Халуун зүрхөө этигэн найдаха
эрхэтэйш.
Дайсантай байнаш —
Дан һулаар бэеэ табиха эрхэгүйш.
Эсэгэтэй байнаш —
Эрын сэсэниие эдлэн абаха эрхэтэйш.
Хүбүүтэй байнаш —
Хүнэй дунда хүнгэшэгөөр ябаха
эрхэгүйш.

***

Буурал толгойтонтой хөөрэлдэхэ
һайхан,
Буянта үгэнь — замай одон.
Залуу наһатантай хүхилдэхэ һайхан,
Заһата охиннинь — аршаан булаг.

* * *

Үнэн тодорхой харюу дуулаха гэбэл,
Үбгэн залуу хоёрһоо асуугаарай —
Юумэ ямараар мэдэһэнээ үбгэниинь
хэлэхэ,
Юумэ ямараар хараһанаа залуунь
хэлэхэ.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь августын 30-най номерто).

О

АРАД ЗОНОЙ ХЭРЭГЛЭЛДЭ

ЗАПОРОЖИ. **«Запорожец» автомобильнууд үдэр бүри ороной нютаг бүхэндэ эльгээгдэжэл байдаг. «Коммунар» заводой коллектив үйлэдбэриингөө даабаринуудые амжалтатай бэелүүлнэ. Түсэбтэ табан жэлэй шиидхэхы, гурбадахи жэлэй эхинһээ хойшо мянга гаран «Запорожец» машинанууд даабариһаа гадуур бүтээгдээ.**

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Запорожи-1» станци дээрэ. «Запорожец» машинанууд Дунда Ази эльгээгдэхээр бэлэдгэдэжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

ДҮЛЭТЭ ЖЭЛНҮҮДЭЙ БААТАРНУУД

ГЭРЭЛТЭ ҺАЙХАН САГАЙ ТҮЛӨӨ

1915 оной августын тэн багаар Шэтын газар таряалан эрхилдэг управленидэ шэнэ чиновник Владимир Григорьевич Василенко хүдэлдэг болоо һэн. Тэрэ Шэтын Уссурийскэ үйлсэдэхи полицейскэ управлениин байшангай үйлсын нүгөө талада байдаг Михайловичай гэртэ байрлаһан бэлэй.

Дворянин Василенкын нэрэ дээрэ паспорттай энэ хүн эрэлхэг зоригто большевик-ленинец Михаил Васильевич Фрунзе байгаа. Михаил Васильевич Манзурка тосхонһоо Эрхүү эльгээгдэжэ ябахадаа, харуулшадһаа зугадажа арилһан байгаа.

Хаанта засагай хүлһэншэд М. В. Фрунзые мүшхэдэг байһан. М. В. Фрунзе, Ф. А. Афанасьев болон Иваново-Вознесенскын бусад большевигүүдтэй хамта 1905 оной зунай стачка эмхидхэлсэжэ, дэлхэй дээрэ түрүүшынхеэ хүдэлмэришэдэй депутадуудай Совет тогтооһон бэлэй. Тэрэнэй хүтэлбэри доро буу зэбсэгтэй хүдэлмэришэд Москва ерэжэ, Улаан Преснийн баррикаданууд дээрэ тэмсэһэн байна. Тэрэнэй хабаадалгатайгаар Шуяын типографида нэгэ һүниин туршада хэдэн мянгаад революционно листовконууд барлагдаа һэн. Хүдэлмэришэд-большевигүүд тэрэниие РСДРП-гэй IV, һүүлээрнь V съездэ делегадаар һунгаһан юм.

Полици эсэсэй эсэстэ Фрунзые арестовалаа. Түрүүшээр тэрэниие түрмэдэ хаагаад, һүүлээрнь Сибирь руу сүлэбэ. Владимирска, Николаевска, Александровска түрмэдэ үни удаан хаагдаһанай һүүлээр М. В. Фрунзе уушханай ханяадатай болоһон байгаа. Холын Сибирьтэ энэ революционерые сүлэхэдөө, тэндэ хосорхынь тула эльгээһэн юм бэзэ. Эрхүүһээ 200 километр зайда байдаг Манзурка гэжэ тосхондо М. В. Фрунзые һүүлээрнь эльгээбэ.

Политическэ сүлэлгэдэ байгшадай хамтадаа сугларха, зүблөө үнгэргэхэ гэхэ мэтэ ябуулга хоригдоһон байгаа. Гэбэшье тэдэнэр загаһа агнаха гэхэ мэтын шалтагаар нюуса суглаануудые үнгэргэдэг болоо.

Фрунзе — дүлэтэ революционер-ленинец байһан. Ленинскэ «Правдын», «Просвещение» гэжэ журналай номернуудые, марксистскэ литература тэрэ абадаг байгаа. Эдэ газетэ, журналнуудай һонинуудые сүлэлгэдэ байгшадта, Сибириин таряашадта тэрэ дарыдаа мэдээжэ болодог бэлэй. Үгытэй таряашадай, илангаяа залуушуулай дунда, Фрунзын найдамтай туһалагшад бии байгаа. Жэшээлхэдэ, Иван Пошин Эрхүүгэй область дотор тараһан сүлэлгэдэ байгшадта ээлжээтэ суглаан тухай мэдээсэдэг һэн. Хүршэ Садово тосхондо ажаһуугша И. В. Подпругин Фрунзиин дүтын туһалагша байһан.

М. В. Фрунзиин хэлхеэ-холбоошон байһан Булат Осодоевич Осодоевтой Улаан-Үдэдэ уулзаха золтой байгаа һэм.

Ольхондо түрэһэн, малшан хүнэй хүбүүн, 78 наһатай коммунист Осодоев ажабайдалай бэрхэшээлтэ замые дабажа гараһан намтартай. Үгытэй ядуу, үлэн хооһон байдалда байдаг энэ хүбүүн түрэл нютагаа орхижо, хүдэлмэришэн болоһон байгаа. Ород революционернүүд энэ хүбүүе пароходой матрос болгоһон байна. Осодоев Октябриин революциие Совет засагай түлөө тэмсэхээр бэлэн угтаа һэн.

Прибайкалида Совет засагай тогтоходо нютагай буряад зоной дунда социализмын гэгээн һайхан зорилгые тараан дэлгэрүүлэгшэдэй нэгэн болоһон байна. Ольхоной хүн зон тэрэниие Хушуунай Соведэй түрүүлэгшээр һунгаа. 1930 оной эхеэр Буряад орондо ерэжэ, кооперацида, республикын ажахын органуудта ажаллаа.

Марксист, ленинец М. В. Фрунзе революци болохо, революциин илахада, сэрэгэй хэрэг мэдэдэг хүнүүд совет засагта шухала хэрэгтэй болохо гэжэ мэдэдэг байһан. Тиимэһээ Манзурка тосхондо сэрэгэй кружок тэрэ эмхидхэһэн бэлэй. Тэрэ кружогоо «сэрэгэй академи» гээд дундаа нэрлээ.

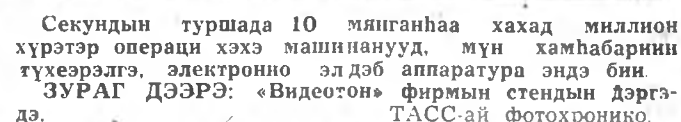
М. В. Фрунзиин «сэрэгэй академи», сүлэлгэдэ байдаг революционернүүдэй хуули бусаар суглардаг тухай, хаанта засагые унагаахын түлөө революционно литература тараадаг тухай Эрхүүгэй полицида мэдээжэ болобо. Фрунзиие арестовалха, харуултайгаар Эрхүү асарха гэһэн захиралта тиихэдэ үгтэһэн байба. Эрхүү ошожо ябахадаа, хаанта засагай түрмэдэ бусалтагүйгөөр ошожо ябаһанаа мэдэжэ, нүхэдэйнгөө туһаламжаар тэрэ харуулһаа зугадажа шадаһан юм. Зугадаһан большевик Москва, Петербург ошоогүй, харин Шэтэ зориһон байгаа. Тиигэжэ чиновник Василенко Шэтэдэ бии болоо бэлэй.

Забайкалиин нютагуудаар аяншалжа ябахадаа, нютаг нютагай большевик организацинуудай түлөөлэгшэдтэй уулзадаг, революционно литература тараадаг байгаа. М. В. Фрунзе Верхнеудинск (Улаан-Үдэ), Мысовая станциин (В. М. Серов тэндэ сүлэлгэдэ байгаа), Хёлго, Загарай тосхоной (тэндэ Ф. С. Петров сүлэлгэдэ байгаа) большевигүүдтэй уулзадаг байһан.

М. В. Фрунзе Верхнеудиск хотодо сүлэлгэдэ байһан А. П. Колтановскитой танилсаһан. Софья басаганиинь удаань Михаил Васильевичай һамган болоһон юм.

Хаанта засагай жандармууд революционерэй мүрөөр мүшхэжэ, Шэтэдэхи байрадань нэгжэлтэ хэхэеэ ерэһэн байгаа. Теэд «господин Василенко» шэнэ адресаа тэдээндэ орхихоёо «мартаад» ябашаһан байдаг һэн.

Е. ГОЛУБЕВ,
БИОН-ой научна хүдэлмэрилэгшэ.

МОСКВАДА, СССР-эй ВДНХ-да «ЕС-ЭВМ-73» гэ-эн выставкэ нээгдэбэ. СССР, ГДР, ЧССР, ПНР, ВНР ба НРБ — эдэ зургаан гүрэнэй электронно-тоолон бодорхойлолгын машинануудай нэгэдэмэл системэтэй бүрилсуулха зорилготойгоор выставкэ эмхидхэгдээ.

Секундын туршада 10 мянганһаа хахад миллион хүрэтэр операци хэхэ машинанууд, мүн хамһабарнин түхеэрэлгэ, электронно элдэб аппаратура эндэ бии.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Видеотон» фирмын стендын дэргэдэ. ТАСС-ай фотохронико.

ДЕПУТАТАДАЙ БРИГАДАДА

Баунтын аймагай оро үсхэбэрилэгшэд шэмэрүүн хүйтэн үбэл, хабарай хагсуу үедэ бэлшээри дахажа, ой тайга соогуур оронуудаа адуулжа гарадаг юм. Орошодой бригадануудай дунда 1972—1973 онуудай үбэл-хабарай үедэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүн КПСС-эй Баунтын райком, аймгүйсэдком һаяхан гаргаба.

Мүрысөөнэй дүн хаража үзэхэдэ, «Заветы Ленина» колхозой хоёрдохи бригадын оро үсхэбэрилэгшэд түрүү һуури эзэлжэ, райком, аймгүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг, үнэтэ бэлэг абаба. Тус бригадые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат Екатерина Васильевна Мордонова хүтэлбэрилдэг юм.

Бригадын гэшүүд үнгэрһэн үе соо 100 эхэ оро бүхэнһөө 91 толгой түл абажа, гарза хоролтодо оруулангүй тэнжээһэн байна.

О. БЕРЕЗКОВ.

ДЕЛИ

Амжалтатайгаар дүүрэбэ

ТАСС

Урда Азидахи байдалые заһаруулха асуудалнуудаар Индиин ба Пакистанай хэжэ байгаа хөөрэлдөөнүүд эндэ амжалтатайгаар дүүрэә. Урда Азиһаа гадна, мүн бүхы дэлхэйн эб эетэй байхые хүсэдэг олониитын хүлеэһэн хэлсээндэ августын 28-най үдэшэ Индиин Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын конференц-зал соо гар табигдаа. Эдэ хөөрэлдөөнүүдтэ хабаадаһан Индиин делегациин толгойлогшо, премьер-министрэй тусхай түлөөлэгшэ П. Н. Хаксар—Индиин зүгһөө, гүрэнэй гадаадын хэрэгүүдэй министр Азиз Ахмад—Пакистанай зүгһөө тус хэлсээндэ гар табиба. Хоёр делегациин толгойлогшонорой мэдүүлһэнэй ёһоор, Индидэ байһан пакистан сэрэгэй пленэйхид, Бангладешдэ байһан пакистан үндэһэ яһанай хүнүүд ойрын сагта Эхэ орондоо бусаатдаха болоно.

Хэлсээнэй бүхы текст августын 29-нэй үдэр Делидэ, Равалпиндидэ, Даккада нэгэн доро тунхаглагдаа.

Нютагай адаглагшадай мэдээсэһэнэй ёһоор, эбтэй эетэй, үгээ ойлголсодог байха гэжэ гурбан ороной эрид шиидэһые эндэхи хөөрэлдөөнүүд элирхэйлэн харуулаа, энэнь хэлсээнэй политическэ гол дүн болоно.

ХАНОЙ

ДРВ-гэй МИД-эй НОТО

ТАСС

Вьетнам тушаа Парижай хэлсээндэ гар табиһан таланууд Хиналта ба адаглалга хэхэ уласхоорондын комиссиһаа Канадын гарахаяа байһантай дашарамдуулан, тус комиссида Канадын эзэлдэг һууриданъ Иранииe урихa гэжэ хэлсэбэ. Вьетнам тушаа уласхоорондын конференцидэ хабаадаһан оронуудта ДРВ-гэй МИД-эй эльгээһэн ното дотор иигэжэ хэлэгдэнэ.

Хиналта ба адаглалга хэхэ уласхоорондын комиссида хабаадаха зүбшөөлөө Иран үгөө. Парижай хэлсээнэй, тэрэнэй протоколнуудай, Вьетнам тушаа уласхоорондын конференциин актын эрилтэнүүдые, байгша оной июниин 13-най хамтын коммюникее хүндэлхэ уялга абаа гэжэ ното дотор тэмдэглэгдэнэ.

Вьетнам тухай асуудалаар Парижда баталагдаһан документнүүд дотор тодорхойлогдоһон үүргэнүүд болон уялгануудаа хиналта ба адаглалга хэхэ уласхоорондын комисси наринаар дүүргэдэг байха ёһотой гэжэ ДРВ-гэй МИД-эй ното соо тусхайлан тэмдэглэгдэнэ.

ЖЕНЕВЭ

Координационно комитет хүдэлмэреэ эхилбэ

ТАСС

Европодохи аюулгүй байдал ба харилсаа холбоо хангалгын асуудалаар зарлагдаһан зүблөөнэй хоёрдохи шатын координационно комитет августын 29-дэ Женевэ хотодо хүдэлмэреэ эхилбэ. Зүблөөнэй хоёрдохи шатын хүдэлмэришэ органуудай ажал ябуулгаяа эрхилхэ энэ эмхидхэлэй, залан хүтэлбэрилхэ центртэ зүблөөндэ хабаадагша бүхы 35 гүрэн түлөөлэгдөө. СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо А. Г. Ковалёв координационно комитедтэхи совет түлөөлэгшэ болоно.

Швейцариин политическэ департаментын начальник П. Грабер түрүүшын заседани дээрэ амаршалгын үгэ хэлэбэ.

БУЭНОС-АЙРЕС

Алба хаагшадай забастовко

ТАСС

Аргентинын 19 провинциин хахад миллион үлүүтэй алба хаагшад ажалһаа хуули бусаар гаргахаяа болихо эрилтэтэй забастовко хэжэ эхилээ. Сан-Луис, Санта-Крус, Кор-Риентес гэжэ провинцинуудта ажалшадые олоорнь хүдэлмэриһөө гаргаһанһаа уламжалан, Аргентинын гүрэнэй алба хаагшадай Федераци иимэ забастовко соносхоһон байна.

хилын саанаһаа
телефон·телеграф·радио

САНТЬЯГО

ЧИЛИДЭХИ БАЙДАЛ

ТАСС

Чилиин президент Сальвадор Альенде республикын правительствада шэнэ томилолтонуудай хэгдэһые соносхобо. Дотоодын хэрэгүүдэй министрээр Карлос Брионес, национальна оборонын министрээр Орландо Летельер гэгшэд томилогдоо. Контр-адмирал Даниэль Арельяно — финансын министрэй, генерал Роландо Гонсалес — горнорудно промышленностиин министрэй, зүүнэй тала баридаг христиануудай партиин гэшүүн, горнорудно промышленностиин министр байһан Петро Фелипе Рамирес — гэр байрын ба хотын барилгын министрэй, радикал Марио Лагос — элүүрэй сахилгын министрэй тушаалнуудта томилогдобо.

Бусад министрнүүд, тэрэ тоодо министрнүүд — Коммунис партиин түлөөлэгшэд, даажа байһан тушаалнуудтаа үлөө.

Президент С. Альенде кабинедэй шэнэ гэшүүдтэ шахаа тангариг абхуулха ёһолол дээрэ үгэ хэлэхэдээ, иигэжэ мэдүүлбэ: граждан дайнай бололгые зайсуулха, республикын национальна аюулгүй байдал хангаха гээшэ правительствын гол зорилго зандаа үлэнэ. Хуулита правительствада эсэргүүсэн тэмсэдэг хархис хүсэнүүдэй хорото аашын орон дотор улам һүжэрөөгдэжэ байһые тэрэ тэмдэглэбэ. Тэдэ хүсэнүүд политическэ зорилготой забастовконуудые эмхидхэнэ, хэтэрхэдээ, республикын президентые тушаалһаань буулгаха эрилтэ табина. Хархис этэгээдүүдэй убай һэнгэргүй эрилтэнүүдые эрид буруушаанаб, орон дотор эхилһэн революционно шэнэдхэлгэнүүдые мүрдэлгэ хюдалгашье, фашис заналтануудшье һаатуулжа шадахагүй, — гэжэ С. Альенде мэдүүлбэ.

ЭРХЫН ГЭЭ ТҮЛӨӨ ТЭМСЭНЭ

ЛОНДОН. Захиргаанай зүгһөө заналтын хэгдэбэшье, Ковентриин «Крайслер» гэдэг компаниин хоёр заводой хүдэлмэришэд-электригүүд салин хүлһэ дээшэлүүлхэ эрилтэ дэмжэһэн забастовко гурбадахи неделеэ хэжэ байһаар. Хүдэлмэришэдэй эмхидхэһэн сахюулнууд хара хубяа харагшадые заводуудай территори дээрэ оруулнагүй.

ПАРИЖ. Безансондохи «Лип» гэдэг часай заводой хүдэлмэришэд захиргаанай урда табиһан эрилтэнүүдээ—предприятиие үлөөхэ, хүдэлмэришэдые ажалһаань гаргахагүй тухай эрилтэнүүдээ дүүргүүлхын түлөө тэмсэхээр шиидэнхэй байна. Энэ ушарые «Липэй» ажалшадай ехэ суглаан үшөө дахин элирхэйлэн гэршэлбэ.

Безансоной часы бүтээгшэддэй һаналаа нэгэдэн дэмжэхэ компани орон дотор улам үргэдэн дэлгэрнэ, митингнүүд, дэмжэлгын фондо орохо мүнгэ суглуулга эмхидхэгдэнэ.

БОНН. Ажаллаха арга боломжыень һайжаруулха, салин хүлһыень нэмээхэ эрилтэ табиһан авиадиспетчернүүдэй забастовко ФРГ-дэ дүрбэдэхи һараяа үргэлжэлжэ байнхай. Транспортын министерствэтэй буһалгаалан бодогшодой хэһэн хэлсээнүүдһээ ямаршье үрэ гараагүй байна. Авиадиспетчернүүдэй забастовкоео илалтада хүргэхөөр шиидэһэн зоригжолые ажалһаань олоор гаргаха, сүүдэй харюусалгада хабаадуулха гэхэ мэтын заналтанууд һаатуулаагүй.

Рурай промышленна райондохи машина бүтээдэг, металл болбосоруулдаг промышленностиин хүдэлмэришэдшье эрхээ хамгаалан тэмсэжэ байнад.

Кельниин «Форд» гэдэг компаниин автомобильна томо заводой цехүүд хаагданхай. Буһалгаалан бодогшод ажаллаха арга боломжо һайжаруулха, салин хүлһыень нэмээхэ эрилтэ табина. Ороной бусадшье предприятинуудта забастовко боложо байһаар. Баруун Германиин промышленнигуудай, профсоюзна хүтэлбэрилэгшэдэй ба правительствын түлөөлэгшэдэй хоорондын уулзалганууд дээрэ энэ ушар байдал зүбшэн хэлсэгдэнэ.

(ТАСС).

НЬЮ-ЙОРК

ХАХАД ЗАМАА ГАТАЛБА

ТАСС

«Скайлэб» гэдэг замбуулинай станци ниидэжэ үргэлжэлһөөр.

Станциин экипажай космонавтнууд Лусма, Гэрриота, Бин гэгшэдэй ниидэхэ сагай хахадынь—29 сүүдхэ 18 час августын 27-до гүйсөө. Тэрэ үеэр дэлхэйе 429 дахин тойроһон байна.

Энээнтэй дашарамдуулан, экспедициин түрүүшын хахадай зарим тэды, дүнгүүд соглогдобо.

Космонавтнууд хөөрэн дабшалгын оршон байдалда дадаад һаадгүй һайн ябана. Ниидэлгын түрүүшын үдэрнүүдтэ абиртахаһаа уламжалан, нарые адаглан шэнжэлхэ программа дүүргэлгын талаар гээгдэлдэ ороһон аад, мүнөө тэрэнээ үдэр бүри үлүүлэн дүүргэдэг болонхой.

Дэлхэйн байгаалиин баялигуудые шэнжэлхэ юһэн сеанс хэгдээд байна. Дэлхэйн бүмбэрсэгэй 125 районой зурагууд буулгагдаа. Адаглалгань забһарлабашье, нэгэ неделиин үнгэрхэдэ, дахин һэргээгдэхэ, ниидэлгын дүүргэлтэ хүрэтэр үшөө 17 тиимэ сеанс хэгдэхээр түсэблэгдэнэ. Зарим сеанснуудай үедэ Европын ба Африкын байгаалиин баялигууд шэнжэлэгдэхэ.

Биологическа туршалганууд ба адаглалганууд хэгдэһээр байһаар. Станци дээрэ абаашагдаһан икрануудай зариманһаа жараахайнууд болоод, замбуулиндахи өөрсэ байдалда һаадгүй бэежэжэ байна.

«Скайлэб» станциин экипаж ниидэлгынгээ түрүүшын хахадай турша соо тэндэһээ телевизионно 31 дамжуулга хээ.

ПАРИЖ

«ИИМЭ ХАРАТА ҺЭДЭЛГЫН ХОРОТОЙ БАЙҺАНИИНЬ ЭЛИТЭ»

ТАСС

Францын хархис хэблэл Советскэ Союзда харша номнолдоо хэрэглэхын тула Сахаровай, мүн Солженицынэй худал хуурмаг үгэнүүдые «шуналтайгаар хамшүүрэн абана» гэжэ «Юманите» газетын статья дотор тэмдэглэгдэнэ.

Эдэнэй хэлэһэн үгэнүүд, үнэндөө, ямар зорилготойб? «Кремлиин тодорхойлһон гуримуудые үндэһэ болгон, амгалан ёһоор зэргэ оршолго» тушаа баруун зүгэй оронуудые һэргылүүлхэ шухала.— гэжэ Сахаров мэдүүлнэ. «Демократиин» аша туһада зорюулһан хэбэртэйгээр СССР-эй ба бусад социалис оронуудай дотоодын хэрэгүүдтэ империализмын хамаархa эрилтэ табина. Минии хэлэһэн үгэнүүдые «баруун оронуудай» үргэнөөр тунхаглахыень хүсэхэ байнаб гэжэ Солженицын хэлэбэ.

Теэд ямар ушар байдалда иимэ үгэнүүдые бүри ехээр тунхаглаха эрилтэ табинаб? Европодо аюулгүй байдал, харилсаа холбоо хангалгын асуудалнуудаар зарлагдаһан зүблөөнэй хоёрдохи шатын Женевэдэ нээгдэхынь урдахана тиимэ эрилтэ табина.

Амгалан байдалай эгээн шухала аша туһада сахигдаха ёһотой гол гуримуудые тоб байса тодорхойлхо ёһотой болоод байһан үедэ, шахардуу байдал һулаpуулха хэрэгтэ шиидхэхы удха шанартай шэнэ амжалтануудай туйлагдаха шэнжэтэй болоод байхада, социалис оронуудай дотоодын ёһо гурим тухай асуудал түрүүшын ээлжээндэ табиха шухала гэжэ Сахаров, Солженицын ба тэдэнэй баруун тээхи агентнүүд һанамжална.

Иимэ харата һэдэлгын хоротой байһаниинь элитэ. Жэшээлэн хэлэбэл, Женевэдэхи зүблөөндэ хабаадажа байгаа совет делегаци капитализмын бии байһан тушаа һэжэглэл хэрбээ мэдүүлээ һаань, (иимэ бүтэхэгүй мэн болохо гээдшье багсаадаа) ямар түдэгэсэл магад тохёолдохо байгааб?

Политическэ ямар байдал лалтатай байхыень бусад дурадхан зонхилхо гэжэ болгоной хүсөө һаань, экономическа ба социальна до ондоо байгууламжатай гүрэнүүдэй амгалан ёһоор зэргэ оршолго тухай хэлэлсэхэ аргагүй болохо бэлэй гэжэ «Юманите» бэшэнэ.

Тиимэ болохолоороо, Сахаровай ба Солженицынэй мэдүүлгэнүүд тушаа эмхидхэгдэһэн компани — шахардуу байдал һулаpуулха ябадалда һаад түбэг татаха компани болоно. Энэ ушарые «Монд» газетэшье, үнэндөө, мэдэрнэ.

«Харша бодолтод», Сахаров гү, али Солженицын дэмжэлгэ бэдэрһэн хэбэртэйгээр хархис этэгээдүүдтэ хандана.

НЬЮ-ЙОРК

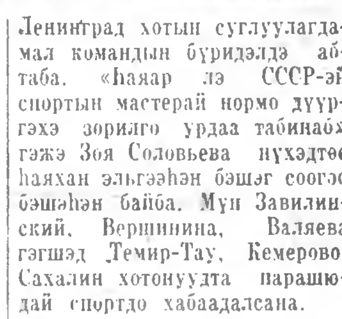
США-гай олониитын һанал бодолые асуулгын үрэ дүн

ТАСС

ПЕКИН

Хитадай компартиин X съезд

ТАСС

ЭРЭЛХЭГ ЗҮРХЭТЭЙШҮҮЛЭЙ КЛУБТА

Хэдэхэн жэлэй саада тээ Улаан-Үдэ хотодо бии болоһон парашютистнүүдэй клуб зүрхэтэйшүүлэй ёһотой гуламта боложо эхилэнхэй.

Улаан-Үдын парашютистнүүдэй клубта орохо дуратай спортменүүд нэн түрүүлэн, врачта бэе махабадаа үзүүлжэ, шангахан шалгалта гараһан хойноо парашюдаар һүрэжэ һураха курсада абтадаг байна. Тэдэнэй дунда залуу хүдэлмэришэд, студентнэр, ахамад классуудай һурагшад олон.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу Эхэ дайнай жэлнүүдтэ баатаршалга гаргаһан Советскэ Союзай Геройнууд П. Т. Харитонов, В. Н. Михалев гэгшэдэй үг заншалые дагажа, эрэлхэг зоригтой болохоор хүмүүжэхэ дуратай залуушуул ажалайнгаа, хэшээлнүүдэйнгээ һүүлээр парашютистнүүдэй клубта ерэжэ, агаарһаа һомон шэнгеэр һүрэхэ эрдэмдэ һурадаг. Һалхи, шуургатайшье, хура бороотойшье сагта тэдэнэр һуралсалаа таһалдуулангүйгөөр үргэлжэлүүлнэ.

Парашютистнүүдэй клубта жэл бүри хэдэн зуугаад хүн һуралсалай эхин программа шудалжа гарана. Тиихэдээ тэдэнэрэй 50—70-ниинь спортын гурбадахи, хорин спортсмен нэгэдэхи гү, али дээдэ классай разрядтай боложо гарадаг байха юм.

Парашюдаар һүрэхэ дуратайшуулай клубай эмхидхэгдэхэдэ, абаһаар бүхы юумэн — зэр зэмсэг, кабинет, макет гэхэһээ эхилээд, олон зүйлнүүд дуталдадаг байһан. Энэ клубай начальнигаар томилогдоһон Игорь Моргеев хүшэр юумые хүшэр гэнгүй, залуушуулай дунда эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулһан байна. Тиигэжэ Улаан-Үдын клуб бусад хото, городуудай парашютистнүүдэй клубуудай дунда эрхимүүдэй тоодо ороһон байгаа. Мүнөө тус клуб тодорхой түсэб, график табинхай, ажалаа үргэлжэлүүлнэ. Спортсменүүдэй саг соогоо һорилго хэхэдэнь таатай зохид һайн, зэр зэмсэгүүд абтаа. Энээнэй ашадар спортсмен бүхэн парашюдаар һүрэхэдөө, сагаа секундаар тооложе һураха, агаарта удаан саг соо парашюдаа нээнгүй ябаха, заагдаһан газар дээрэ алдуу хэнгүй бууха гэхэ мэтэ упражнениинүүдые хэжэ һураха аргатай болоо.

Дүршэлтэй болоһон спортсменүүд үсэд нэтэрүүгээр шудалжа олоһон мэргэжэлээ залуу спортсменүүдтэ дамжуулан үгэнэ. Мүнөө ниитын инструкторнууд болоһон дүршэлтэй парашютистнүүд — прибор бүтээлгын заводой хүдэлмэришэн Галина Божайкина, ЛВРЗ-гэй инженер Борис Чистяков, Улаан-Үдын авиапредприятиин гидрометбюрогой хүдэлмэрилэгшэ Людмила Машанова, авиазаводой инженер Николай Хромов болон бусад өөһэдын һурагшадтай олонхой.

Һайн дураараа сэнхир огторгойн үндэрһөө һүрэжэ һураһан зүрхэтэй эдэ спортсменүүдэй самоледһоо һүрэхыень Улаан-Үдэ хотымнай ажалшад һайндэр бүхэндэ хаража һонирхоһон, омогорхоһон байха. Тээсгэн СССР-эй Агаарай Флодой һайндэртэ эдэнэр авиазаводой стадион дээрэ гоё һайхан, янза бүриин үнгэтэй парашюдаар агаарһаа нэжээ дээрээ, бүлэг бүлэгөөрөө һүрэжэ, олоной анхарал татаа һэн.

Эндэ һуража гараһан залуушуул һуралсалаа саашань үргэлжэлүүлжэ, авиациин техникум, училищинуудта ороно, сэрэгэй албанда ошоно. Энэнь тон һайшаалтай. Жэшээнь, урдань тус клубта һуража гараһан Русин, Кириллов гэгшэд агаарай-десантна сэрэгэй албанда абтаһан байна. Малыгин, Москалев болон бусад туймэр сарагшад болонхой. Училищи дүүргэһэн Владимир Гомбоев Улаан-Үдын авиапредприятида ажалладаг болоһон, мүнөө самоледой командираар томилогдонхой, республикынгаа агаарай замаар ниидэжэ ябана. Мүн Попов, Давыдов, Заяшников, Барсуков болон бусад баһал летчигууд болохо хүсэлэнгэй, һуралсажа ябана.

Улаан-Үдын институт, техникумуудтэ һуража ябахадаа, парашюдаар һүрэлгэдэ һураһан мэргэжэлтэд мүнөө болотороо парашюдай спортоор һонирхоһоор. Хоёрхон жэлэй саада тээ Зүүн-Сибириин технологическа институт дүүргэһэн Зоя Соловьева Ленинград хотодо ажаллахаар эльгээгдэһэн байгаа. Тиин Улаан-Үдын парашютистнүүдэй курсада хүмүүжэһэн Зоя парашюдай спортоор һонирхоһоор. Мүнөө Соловьева СССР-эй габьяата тренер, дэлхэйн чемпион Л. Ячменевэй ударидалга доро һорилго хэнэ. Һаяхан Зоя Ленинград хотын суглуулагдамал командын бүридэлдэ абтаба. «Һаяар лэ СССР-эй спортын мастерай нормо дүүргэхэ зорилго урдаа табинаб» гэжэ Зоя Соловьева нүхэдтөө һаяхан эльгээһэн бэшэг соогоо бэшэһэн байба. Мүн Завилинский, Вершинина, Валяева гэгшэд Темир-Тау, Кемерово, Сахалин хотонуудта парашюдай спортдо хабаадалсана.

Иигэжэ Улаан-Үдэ хотын парашюдай клубта хүмүүжүүлэгдэһэн спортсменүүд хаанашье ябахадаа, залуушуулые парашюдай спортдо дуратайгаар хүмүүжүүлжэ, Эхэ орондоо туһатай, шадамар бэрхэ, зүрхэтэй спортсменүүдые олошоруулжа ябаһандань омогорхохоор.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: парашютистнүүд агаарта гарахынгаа урда тээ. Ниитын-инструкторнууд Людмила Машанова, Галина Божайкина.

Н. МОРГЕЕВЭЙ фото.

САГАЙ УЛАРИЛ

Үнгэрһэн хоногой туршада Сэлэнгэ мүрэн Хяагтын адагһаа эхилээд, Кабанскын аймаг хүрэтэр нэмэжэ үргэлжэлһөөр байба. Тиин Хяагтын адагта 12 сантиметрээр нэмэжэ, 483 сантиметрэй тэмдэгтэ хүрэһэн байна. Новоселенгинск, Улаан-Үдэ шадар Сэлэнгэ мүрэн 10—9 сантиметрээр нэмэжэ, 533, 254 сантиметр болобо. Мүн Никольско, Мурзино тосхонуудта хоногой туршада уһан 7—9 сантиметрээр нэмэжэ, 239, 316 сантиметрэй тэмдэгтэ хүрэһэн байна.

Августын 31-дэ Сэлэнгэ мүрэн Новоселенгинск тосхонһоо эхилээд, Кабанскын аймаг хүрэтэр нэмэхэ.

Сүхэ, Зэдэ, Үдэ, Баргажан голнууд эдэ үдэрнүүдтэ һуужа үргэлжэлһөөр. Тиихэдэ Хёлго гол һүүлэй үедэ ороһон бороодо 1—6 сантиметр шахуугаар нэмэһэн байна. Үдэ гол эхиндээ һуужа захалаашье һаа, Улаан-Үдэ шадар үшөөл ехэ.

Н. АФОНИНА,
Улаан-Үдын гидрометобсерваториин директор.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Газетэ, журналнуудые — олониитэдэ» — түрүү бэшэг. «Республикын нуга сабшалан, тараалан дээрэ» — суглуулбари. Хони үрэжүүлгэ тухай материалнууд. Түрэл орондомнай.

Хоёрдохи хуудаһанда. «Хүдэлмэришэн нэрэ солоёо хүндэлхэ» — «Правдаһаа» абтаһан статья. В. Николаевай статья. Редакцида ерэһэн бэшэгүүдһээ.

Гурбадахи хуудаһанда. Арадай гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй республиканска зүблөөнһөө.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Һургуулиин хонхын жэнгирхын урда тээ» — суглуулбари. Нютаг нютагай һонин. Хилын саана. Спорт.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Орбита» харуулна:

15.05 — Һүүлэй һонин. 15.15 — Һурагшадта — «Мэндэ амар, һургуули» гэһэн дамжуулга. 15.45 — «Һуралсалай шэнэ жэлэй эхин». СССР-эй гэгээрэлэй министр М. А. Прокопьевой үгэ хэлэлгэ. 16.15 — **Үнгэтэ телевидени.** «Хүгжэмтэ уулзалганууд». Композитор Г. Гладковой дуунууд. 17.00 — 17.10 — Забһарлалга. 17.10 — «Хабаровска хизаар орондоо элидхэнэ».

Улаан-Үдэ харуулна:

18.00 — Телепанорама. 18.20 — Һурагшадта — «Мэндэ амар, һургуули» гэһэн дамжуулга. 18.50 — Һурагшадта — «Гайдарай партизан замаар» — телефильм. 19.20 — «Знание» — научно-техническэ дэбжэлтын эхин булаг» (буряадаар). 19.40 — «Үглөөдэр һургуулидаа!» Буряадай АССР-эй гэгээрэлэй министр С. С. Дмитриевэй үгэ хэлэлгэ.

«Орбита» харуулна:

20.00 — **Үнгэтэ телевидени.** Түбэй телевидениин ба Бүхэсоюзна радиогой оролдуунуудай хоорой концерт. 20.40 — «Семнадцать мгновений весны» — телевизионно уран һайханай олон серитэй фильм (11-дэхи сери). 21.50 — 22.00—Забһарлалга. 22.00 — «Семнадцать мгновений весны»— телевизионно уран һайханай олон серитэй фильм (12-дохи) сери. 23.10 —**Үнгэтэ телевидени.** «Танай һанал бодол». 24.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 00.30 — **Үнгэтэ телевидени.** Футболоор СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн. ЦСКА — «Динамо» (Москва).

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

«Орбита» харуулна:

18.00 — «Урданай жэлнүүдэй кинолентэнүүд». — Поцелуй Мэри Пикфорд» — уран һайханай фильм. 19.00 — «Время» — мэдээсэлэй программа. 19.30 — Спортын программа.

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.